РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
417-37/2025
Б е о г р а д

дел. бр. 26515 датум: 26. септембар 2025. год.

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Извештај за 2024. годину

Београд, септембар 2025. године

САДРЖАЈ:

УВОДНА РЕЧ **3**

1. УВОД **6**

1.1. Мандат 6

1.2. Најзначајнији подаци о активностима у 2024. години 7

2. МЕТОДОЛОГИЈА, РЕСУРСИ И ОРГАНИЗАЦИЈА **9**

2.1. Методологија 9

2.2. Буџет НПМ 10

2.3. Посебна јединица НПМ 10

2.4. Учешће Покрајинског омбудсмана и цивилног сектора 10

2.5. Обука запослених 10

3. ОСТВАРИВАЊЕ МАНДАТА **12**

3.1. Посете установама 12

3.2. Извештаји о посетама и препоруке 12

3.3. Надзор над поступком принудног удаљења странаца 13

3.4. Дијалог са органима власти 14

3.5. Промоција НПМ/превенције тортуре 14

3.6. Међународна сарадња 15

3.7. Годишњи извештај 16

4. СТАЊЕ И АКТИВНОСТИ ПО ОБЛАСТИМА **17**

4.1. Полицијско / тужилачко задржавање 17

4.2. Извршење кривичних санкција 19

4.3. Задржавање особа у установама социјалне заштите 21

4.4. Задржавање особа са менталним сметњама у психијатријским болницама 24

4.5. Поступање према избеглицама / мигрантима 26

ДОДАТАК I Препоруке упућене органима власти **29**

Препоруке упућене Министарству унутрашњих послова, полицијским управама и полицијским станицама 29

Препоруке упућене Управи за извршење кривичних санкција и заводима за извршење кривичних санкција 35

Препоруке упућене Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и установама социјалне заштите 39

Препоруке упућене Министарству здравља и психијатријским установама 41

Препоруке упућене ради унапређења поступања према избеглицама / мигрантима 46

УВОДНА РЕЧ

Поштовани,

Пред вама је тринаести годишњи извештај Заштитника грађана о активностима које је спровео у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре (НПМ) у Републици Србији.

Током 2024. године НПМ је обавио 74 посете установама у којима се налазе или се могу наћи лица лишена слободе и шест надзора над поступцима принудних удаљења 24 странца. Упућене су 193 препоруке за отклањање уочених недостатака и унапређење поступања органа.

Установе у којима се налазе лица лишена слободе омогућиле су остваривање отворене и професионалне сарадње, што је створило услове да НПМ у пуној мери поступа у складу са мандатом утврђеним Опционим протоколом уз Конвенцију УН против тортуре, која се односи на омогућавање најављених и ненајављених посета установама, приступ свим просторијама и инсталацијама, увид у све податке, као и обављање разговора са свим лицима лишеним слободе, запосленима и било којим другим лицима по избору НПМ. Такође, и у овом извештајном периоду, надлежни органи су показали да уважавају препоруке НПМ-а и предузимају активности у циљу унапређења поступања, тако да је проценат поступања по упућеним препорукама 93%.

Имајући у виду да право на физички и психички интегритет и људско достојанство спадају у основна људска права и да се забрана мучења у међународном праву третира као императивна норма која је обавезујућа за све државе, Република Србија је у обавези да спроводи активности и мере усмерене на обезбеђење пуног поштовања забране злостављања и унапређења стања у овој области. Борба против тортуре није само борба за подршку и очување интегритета жртве тортуре, већ и борба за достојанство свих грађана, а право на достојанство је и у Уставу Републике Србије, међу одредбама о људским правима и слободама, наведено чак и пре права на живот. Људско достојанство је неприкосновено и сви су дужни да га поштују и штите. (члан 23. Устава Републике Србије).

У извештајном периоду је настављено спровођење мера усмерених на унапређење заштите права лица лишених слободе и на превенцију тортуре и других облика злостављања. У полицијским станицама унапређено је остваривање основних права задржаних лица, која истовремено представљају и заштитне механизме од злостављања. У установама за извршење кривичних санкција побољшан је начин евидентирања повреда и извештавања о њима, а забележен је и напредак у организовању активности за осуђена лица. У психијатријским установама предузете су мере ради побољшања материјалних услова смештаја, док се у установама социјалне заштите напушта примена рестриктивних поступака према корисницима.

Бројна су и сведочења интервјуисаних лица лишених слободе о томе да нису била жртве тортуре. Међутим, то не значи да тортуре или других облика злостављања у Републици Србији уопште нема. Појединачни случајеви су увек могући, јер је тортура, као и свако друго злостављање, често условљена или подстакнута околностима конкретне ситуације и догађаја, иако никада не може бити оправдана.

Потребно је уложити додатне напоре у унапређење поступања према лицима лишеним слободе и услова у којима бораве. Посебна пажња мора бити усмерена на благовремено и адекватно обавештавање ових лица о њиховим правима, као и на обезбеђивање услова за учешће у већем броју сврсисходних активности у установама. Службеницима је

неопходно редовно указивати и подсећати их – кроз одговарајуће програме обука – да у поступању према лицима лишеним слободе не смеју користити више силе него што је нужно, као и да не постоји оправдање за њену даљу употребу уколико су та лица већ под контролом.

НПМ даље указује на потребу за систематским обукама запослених у вези са питањима сексуалног и родно заснованог насиља, укључујући и упознавање са принципима једнакости и недискриминације у односу на сексуалну оријентацију и родни идентитет. Посебно је важно развијање адекватног приступа ради успостављања правовремене, ефикасне и професионалне комуникације са ЛГБТИ+ лицима лишеним слободе.

Даљи напори треба да буду усмерени на наставак адаптације постојећих и изградњу нових смештајних капацитета. Уочен је хроничан недостатак запослених у више служби у готово свим местима лишења слободе. Индивидуалне планове поступања је потребно редовно евалуирати и мењати у складу са потребама и потенцијалом за развој. Такође, неопходно је унапредити начин спровођења мере фиксације и отклонити недостатке у погледу пристанка пацијената на смештај и болничко лечење, односно давања информисане сагласности за примену медицинских мера. Истовремено, показало се да досадашњи напори у правцу деинституционализације нису дали очекиване резултате.

Странцима за које не постоје реални изгледи да буду принудно удаљени из земље не би требало одређивати боравак у прихватилиштима. У вези са поштовањем забране удаљења, НПМ указује на то да недостаци у поступку који могу довести до повреде Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака и даље нису отклоњени, упркос досадашњим упозорењима и упућеним препорукама.

У извештајном периоду Заштитник грађана је наставио сарадњу са удружењима са којима је и до сада сарађивао у обављању послова НПМ-а, с тим да је успостављена сарадња и са једним новим удружењем – Групом 484, чиме је број удружења са којима Заштитник грађана сарађује у обављању послова НПМ-а повећан на седам. Такође, настављена је сарадња са Покрајинским омбудсманом, чији су представници учествовали у посетама установама које се налазе на територији Аутономне покрајине Војводина.

У циљу успостављања континуираног дијалога у вези са могућим мерама спровођења препорука НПМ и унапређења сарадње у области превенције тортуре, у извештајном периоду одржани су појединачни састанци са представницима Министарства унутрашњих послова и Министарства здравља.

НПМ Србије је и током 2024. године активно учествовао у раду Мреже НПМ југоисточне Европе и наставио сарадњу и размену информација са Поткомитетом Уједињених нација за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака и Европским комитетом за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања.

Новим Правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Стручној служби Заштитника грађана, у Одељењу НПМ су предвиђена четири извршиоца, од којих је један начелник Одељења. Предвиђено је да се ради о посебној унутрашњој јединици изван сектора, која за свој рад одговара непосредно заштитнику грађана.

Представници НПМ су и током 2024. године похађали обуке ради унапређења својих стручних способности и знања, а своје активности, налазе и препоруке су представљали на бројним семинарима, конференцијама, радионицама, округлим столовима и другим догађајима који су били посвећени превенцији тортуре и унапређењу стања у областима које су у мандату НПМ.

Представљајући налазе и опште и појединачне препоруке за унапређење стања у овој области, Извештај истиче активности које је неопходно предузети у правцу ефикасније борбе против тортуре и унапређења заштите људског достојанства. Извештај који је пред вама представља још један допринос у изградњи друштва без тортуре, друштва у којем се поштује физички и психички интегритет и достојанство сваког грађанина, у свакој ситуацији, без изузетка и без обзира на околности.

Захваљујем свим органима, удружењима грађана и појединцима са којима смо у извештајном периоду сарађивали обављајући послове Националног механизма за превенцију тортуре.

ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

мр Зоран Пашалић

1. УВОД

1.1. Мандат

Опционим протоколом уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака[1] (Опциони протокол) државе чланице су се споразумеле да успоставе систем редовних посета местима где се налазе лица лишена слободе од стране независних међународних и домаћих тела, ради превенције тортуре и других сурових нељудских или понижавајућих казни и поступака.

Опционим протоколом је успостављен Поткомитет за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака (Поткомитет за превенцију тортуре), који је овлашћен да обилази сва места задржавања и да даје препоруке државама чланицама у вези са заштитом лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака.

Истовремено, Опционим протоколом одређено је да свака држава чланица има обавезу да успостави или одреди једно или више тела на националном нивоу која врше посете ради превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака.

НПМ има право:

- на приступ свим подацима о броју и третману лица лишених слободе у установама задржавања, као и броју установа и њиховој локацији;
- на приступ свим притворским установама, њиховим инсталацијама и објектима, по слободном избору;
- на несметане разговоре са лицима лишеним слободе без присуства сведока, било лично или са преводиоцем уколико је потребно, као и било којом другом особом за коју НПМ сматра да може да пружи значајне информације, по слободном избору;
- на контакте са Поткомитетом за превенцију тортуре, да му доставља податке и састаје се с њим.

НПМ је овлашћен да редовно проверава третман лица лишених слободе у установама задржавања, да даје препоруке надлежним органима у циљу побољшања третмана и положаја лица лишених слободе и да се спрече тортура, сурови, нељудски или понижавајући поступци и кажњавање, узимајући у обзир релевантне норме Уједињених нација, као и да подноси предлоге и даје мишљења у вези с важећим или предложеним законима.

Држава је дужна да гарантује функционалну независност НПМ и независност његовог особља, као и да стави на располагање потребна средства за функционисање НПМ.

Ниједан орган или службено лице не могу да наложе, примене, допусте или толеришу било коју санкцију против било ког лица или организације зато што су НПМ саопштили неку информацију, било истиниту или неистиниту, и ниједно такво лице или организација не смеју сносити неке друге консеквенце ни на који начин.

[1] Усвојен 18. децембра 2002. године у Њујорку, на 57. седници Генералне скупштине Уједињених нација Резолуцијом A/REC/57/199, ступио на снагу 22. јуна 2006. године.

Однос између НПМ и државних органа базиран је на принципу поверења и сарадње. Надлежни државни органи дужни су да размотре препоруке НПМ и ступе у дијалог с њим у вези с могућим мерама спровођења.

Надлежни државни органи дужни су да објаве и дистрибуирају годишње извештаје НПМ.

Србија је потписала Опциони протокол 25. септембра 2003. године, а ратификовала га 1. децембра 2005. године.[2]

Србија је постала држава чланица Опционог протокола достављањем ратификационог акта Генералном секретару УН 26. септембра 2006. године.

У Србији није формиран нови орган, већ је изабран аутентичан, комплексан модел НПМ, који подразумева да послове НПМ обавља постојећи независни државни орган, у сарадњи са органима децентрализованих јединица и цивилним сектором. НПМ је установљен Законом о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола, усвојеним 28. јула 2011. године.[3]

Послове НПМ обавља Заштитник грађана у сарадњи са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода.[4]

1.2. Најзначајнији подаци о активностима у 2024. години

Током извештајног периода НПМ је обавио 74 посете установама у којима се налазе или се могу наћи лица лишена слободе и шест надзора над поступцима принудних удаљења 24 странца. Обављене су 43 посете полицијским управама, односно полицијским станицама и испоставама у њиховом саставу, 19 посета заводима за извршење кривичних санкција, пет посета установама социјалне заштите домског типа и четири посете психијатријским установама. Такође, обављене су и три посете у циљу праћења поступања према избеглицама и мигрантима.

У извештајном периоду сачињена су укупно 32 извештаја. У појединим случајевима сачињавани су јединствени извештаји за више посећених установа, ради потребе за системским сагледавањем одређеног проблема. Упућено је укупно 193 препоруке за отклањање уочених недостатака и унапређење поступања органа.

У погледу међународне сарадње, НПМ је учествовао на састанку Мреже НПМ југоисточне Европе, наставио сарадњу са Поткомитетом за превенцију тортуре, са Канцеларијом за демократске институције и људска права Организације за европску безбедност и сарадњу (*OSCE/ODIHR*), као и са Саветом Европе.

Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (*CPT*) је обавио редовну посету Републици Србији у новембру/децембру 2024. године. Представници НПМ одржали су састанак са делегацијом *CPT* пре посета институцијама, а завршном састанку у децембру 2024. године присуствовали су и заштитник грађана и заменица заштитника грађана.

---

[2] „Службени лист СЦГ - Међународни уговори“, број 16/05, измене 2/06.

[3] Закон о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 7/11).

[4] Закон о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола, члан 1.

На основу спроведеног јавног позива, Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево, Кликактив – Центар за развој социјалних политика и Групу 484.

Током 2024. године НПМ је упутио Мишљење о Правилнику о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица.[5]

[5] „Службени гласник РС“, број 66/15.

2. МЕТОДОЛОГИЈА, РЕСУРСИ И ОРГАНИЗАЦИЈА

2.1. Методологија

Методологија рада НПМ Србије првенствено је заснована на одредбама Опционог протокола. НПМ у свом раду има искључиво превентивни приступ и не врши контролу законитости и правилности рада надлежних органа у појединачним случајевима, већ о томе благовремено обавештава организациону јединицу Заштитника грађана која поступа по притужбама лица лишених слободе.

Методологија НПМ препознаје следеће врсте посета: редовне, посете ради праћења поступања по препорукама (контролне), тематске и ванредне. Посете могу бити најављене и ненајављене.

У склопу припреме посете установи, разматрају се постојеће информације о установи. Врши се подела задужења, тако што се тим за посету по правилу дели у тематске групе за сваку област посматрања. У циљу повећања ефикасности у прикупљању релевантних информација током посете свим члановима тима се унапред доставља радни материјал (упитници, структура и модели делова извештаја) који им служи као водич.

Тимови НПМ за посете установама у којима су смештена лица лишена слободе су мултидисциплинарни, по правилу састављени од искусних правника, психијатара, форензичара и психолога.

Редовне посете се, по правилу, спроводе у више унапред утврђених фаза. Прво се обавља разговор са руководством установе, затим следи заједнички обилазак просторија. У трећој фази представници тематских група НПМ тима (правна, третманска, безбедносна и здравствена) обављају разговоре са руководиоцима надлежних служби и врше увид у документацију. Четврту фазу чине разговори са лицима лишеним слободе, након чега у петој фази следи кратак састанак чланова тима и завршни разговор са руководством установе, на којем се износе прелиминарни утисци о посети и уочено стање. Поступање по овим фазама није обавезно, већ зависи од врсте посете и конкретних околности, па је у пракси уобичајено да се поједине фазе изоставе.

У складу са методологијом рада, извештаји се по правилу сачињавају по унапред утврђеној структури. Међутим, у зависности од врсте посете и података који се прикупљају током конкретне посете, на предлог чланова тима унапред задата структура извештаја се може изменити и прилагодити карактеру посете.

У извештајима о посетама установама у којима се налазе лица лишена слободе, НПМ утврђује пропусте и упућује препоруке за отклањање уочених недостатака који могу довести или доводе до тортуре или злостављања. Када се утврди недостатак, уз упућену препоруку, наводе се и релевантни прописи и стандарди са којима би требало ускладити постојеће стање, односно поступање.

Извештаји се достављају посећеној установи и надлежном министарству, којима се по правилу оставља рок у којем је потребно да се изјасне о поступању по упућеним препорукама, са позивом за успостављање дијалога у циљу разматрања спровођења препорука. Циљ дијалога је сагледавање стања у посећеној установи и систему као целини, пре свега ради изналажења најбољег начина за спровођење препорука које је НПМ упутио након обављених посета.

У циљу одржавања равнотеже између поверљивости и транспарентности у раду, НПМ извештај о посети установи, у коме су анонимизовани сви лични подаци, објављује

након изјашњења надлежних органа по упућеним препорукама из извештаја. Извештаји и одговори органа се објављују на интернет страници Заштитника грађана и подстраници НПМ.

2.2. Буџет НПМ

За потребе обављања послова НПМ у оквиру усвојеног буџета Заштитника грађана за 2024. годину обезбеђена су финансијска средства у висини од 3.300.000 динара.

2.3. Посебна јединица НПМ

У институцији Заштитника грађана формирана је организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ. Предвиђено је да се ради о посебној унутрашњој јединици изван сектора, која за свој рад одговара заштитнику грађана. Административно-техничке послове за потребе рада НПМ обавља Стручна служба Заштитника грађана, чије је Одељење саставни део.

Правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Стручној служби Заштитника грађана, који је донет 30. априла 2024. године, у Одељењу су предвиђена четири извршиоца – виша саветника, од којих је један начелник Одељења.

2.4. Учешће Покрајинског омбудсмана и цивилног сектора

Заштитник грађана је у складу са закљученим Меморандумом о сарадњи,[6] током 2024. године наставио сарадњу са Покрајинским заштитником грађана – омбудсманом Аутономне покрајине Војводине (Покрајински омбудсман).

Представници Покрајинског омбудсмана учествовали су у 15 посета установама које се налазе на територији Аутономне покрајине Војводине. Такође, похађали су и обуке које су одржане за представнике НПМ Србије: „Интегрисање питања сексуалног и родно заснованог насиља у праћење стања у затворским и притворским установама" и „Комуникацијске вештине у раду са особама са тешкоћама у менталном развоју и менталном функционисању и деменцијом".

У извештајном периоду Заштитник грађана је наставио сарадњу и са удружењима са којима је закључио споразуме о сарадњи у обављању послова НПМ: Одбор за људска права Ваљево, Центар за интеграцију младих, Виктимолошко друштво Србије, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Комитет правника за људска права и Кликактив – Центар за развој социјалних политика. У октобру 2024. године Заштитник грађана је на основу спроведеног јавног позива поново закључио споразуме о сарадњи са овим удружењима, као и са једним новим удружењем – Групом 484, чиме је број удружења са којима Заштитник грађана сарађује у обављању послова НПМ повећан на седам.

Представници удружења су учествовали као део тима НПМ у 31 посети установама у којима се налазе или се могу наћи лица лишена слободе и похађали све обуке које су током 2024. године одржане за НПМ Србије.

2.5. Обука запослених

Представници НПМ су и током 2024. године похађали обуке ради унапређења својих стручних способности и знања.

---

[6] Потписан 12. децембра 2011. године.

Обука „Приступ странаца основним правима“, реализована по моделу тренинг-за-тренере, имала је регионални карактер. Одржана је у Подгорици и Београду, а учесници су били представници удружења грађана окупљени око неформалне мреже Балкански савет за избеглице и миграције, Данског савета за избеглице, као и националних институција за људска права из региона западног Балкана. Циљ обуке био је јачање капацитета представника независних државних институција и удружења која делују у области заштите људских права и пружања услуга осетљивим категоријама грађана и странаца, како би се подржала њихова интеграција у друштвени и економски живот. Поред тога, обука је имала за циљ успостављање контаката и умрежавање са сродним организацијама. Тренинг је био практично оријентисан и обухватио је предавања са презентацијама, као и интерактивни рад на примерима из праксе Европског суда за људска права, граничне полиције и других релевантних институција.

Представници НПМ су похађали обуку „Интегрисање питања сексуалног и родно заснованог насиља у праћењу стања у затворским и притворским установама'', у организацији Организације за европску безбедност и сарадњу – Канцеларије за демократске институције и људска права. Обука је допринела разноврсној и практичној размени искустава и учесници су кроз предавања експерата, тимске задатке и студије случаја јачали знање о појму сексуалног и родно заснованог насиља, методологијама мониторинга и родно одговорном извештавању, уз посебан фокус на изради акционих планова и формулисању препорука. На основу ове обуке и приручника обављене су тематске посете заводима за извршење кривичних санкција.

Организација за европску безбедност и сарадњу – Канцеларија за демократске институције и људска права организовала је регионалну обуку на тему „Праћење стања и заштита људских права током спречавања и борбе против насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму у затворима“. Обуку су похађали представници националних превентивних механизама из Србије и земаља окружења, као и представници удружења која сарађују са националним превентивним механизмом. Током обуке разматрани су фактори који погодују појави насилног екстремизма и радикализације у затворима, начини процене ризика, изазови и методологија праћења овог феномена, као и програми рехабилитације и реинтеграције. Посебан акценат стављен је на вештине које запослени у затворима морају поседовати у раду са овом категоријом лица лишених слободе.

Обука „Комуникацијске вештине у раду са особама са тешкоћама у менталном развоју и менталном функционисању и деменцијом'', у организацији Канцеларије Савета Европе у Београду, је омогућила представницима НПМ да стекну боље вештине прикупљања информација кроз обављање разговора са особама које се налазе у установама социјалне заштите домског типа. Ова обука је обухватила поремећаје у комуникацији које испољавају особе које пате од деменције и са тешкоћама у менталном развоју и функционисању, са посебним освртом на могућност прикупљања веродостојног исказа о злостављању, утицај злостављања на њихово стање, терапијско позитивно окружење и индивидуалне планове рада.

3. ОСТВАРИВАЊЕ МАНДАТА

3.1. Посете установама

Током извештајног периода НПМ је обавио 74 посете установама у којима се налазе или се могу наћи лица лишена слободе. Обављене су 43 посете полицијским управама, односно полицијским станицама и испоставама у њиховом саставу, 19 посета заводима за извршење кривичних санкција, пет посета установама социјалне заштите домског типа и четири посете психијатријским установама. Такође, обављене су и три посете у циљу праћења поступања према избеглицама и мигрантима.

Графикон 1 – Посете НПМ-а у 2024. години

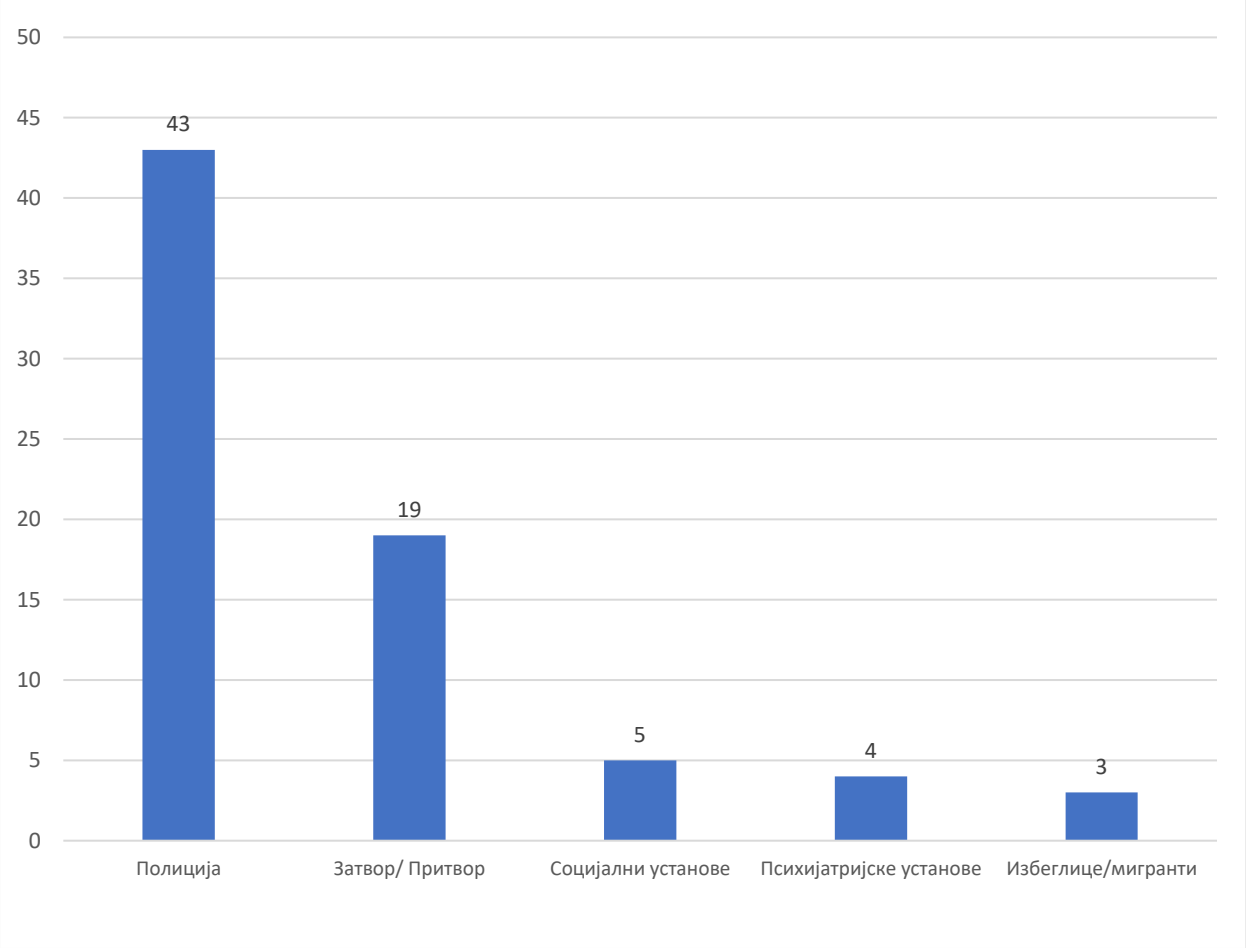

3.2. Извештаји о посетама и препоруке

У извештајном периоду сачињен је укупно 31 извештај о обављеним посетама. У појединим случајевима сачињавани су јединствени извештаји за више посећених установа, ради потребе за системским сагледавањем одређеног проблема. Поред тога, неколико извештаја који су сачињени током извештајног периода односе се на посете обављене крајем 2023. године. У складу са тим, 13 извештаја је сачињено на основу обављених посета полицијским управама, девет извештаја на основу посета заводима за извршење кривичних санкција, четири извештаја на основу посета установама социјалне заштите домског типа, три извештаја на основу посета психијатријским установама, док се два извештаја односе на поступање надлежних органа према избеглицама и мигрантима.

Укупно је упућена 191 препорука у извештајима о обављеним посетама местима у којима се налазе или се могу наћи лица лишена слободе.

Графикон 2 –Упућене препоруке из посета у 2024. години

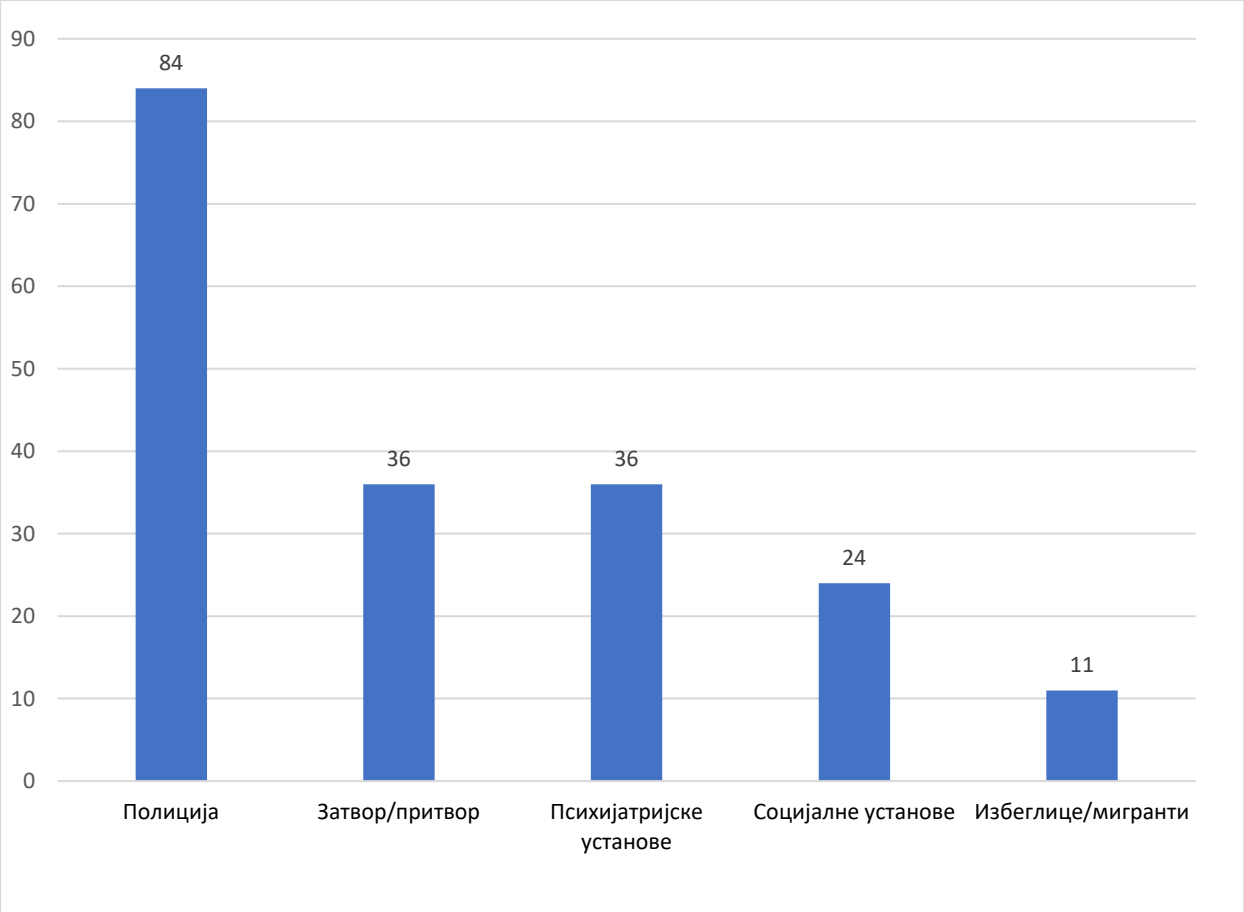

Све препоруке упућене посећеним установама/надлежним министарствима у 2024. години налазе се у делу Извештаја – ДОДАТАК I.

3.3. Надзор над поступком принудног удаљења странаца

Током извештајног периода, НПМ је обавио шест надзора над поступцима принудних удаљења 24 странца.

У пет случајева обављени су надзори над удаљењима из Прихватилишта за странце у Димитровграду друмским саобраћајем до граничног прелаза са Републиком Бугарском. У овим случајевима је удаљено укупно 23 странаца и то 22 држављана Сиријске Арапске Републике и један држављанин Краљевине Мароко. У једном случају је надзирано удаљење једног држављанина Републике Турске из Прихватилишта за странце у Пландишту до Аеродрома „Никола Тесла" Београд.

Надзори су обухватили разговоре са странцима који ће бити принудно удаљени у вези са поступањем службених лица према њима током лишења слободе, боравком у установи и поштовањем њихових права, увид у предмете који се о њима воде у прихватилишту за странце, као и надзор над процедурама које претходе удаљењу. Потом је НПМ пратио транспорт странаца до граничних прелаза, а у случајевима удаљења друмским саобраћајем и предају странаца службеницима страних земаља, док је у случајевима удаљења преко међународног аеродрома праћено спровођење до

авиона. У Републици Србији још увек није развијена пракса присуства полицијских службеника у ваздухоплову приликом спровођења принудног удаљења странаца.

Графикон 3 –Надзори принудних удаљења у 2024. години

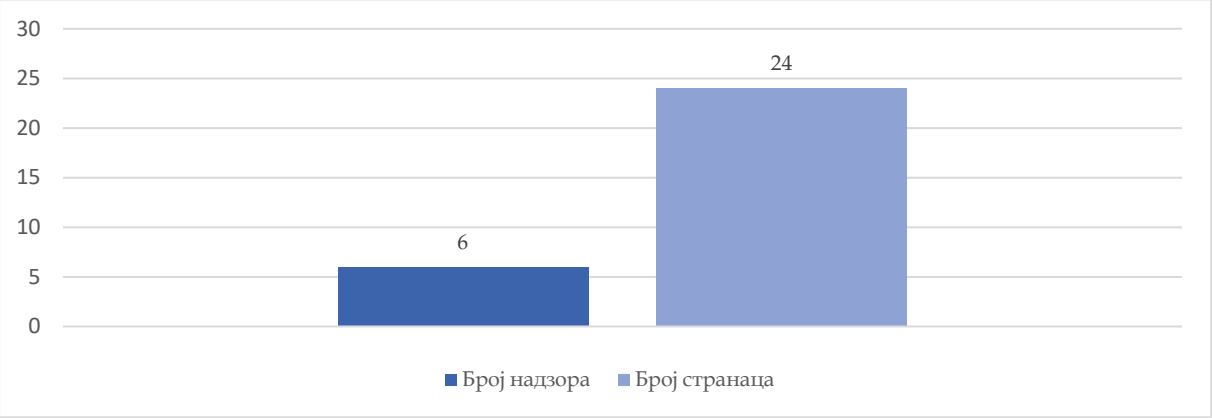

У вези са наведеним, сачињен је групни извештај који је упућен почетком 2025. године, а у извештајном периоду је сачињен извештај о надзору над принудним удаљењима која су обављена током 2023. године, у којем су упућене две препоруке. Ове препоруке се налазе се у делу Извештаја – ДОДАТАК I

3.4. Дијалог са органима власти

У циљу успостављања континуираног дијалога у вези са могућим мерама спровођења препорука НПМ и унапређења сарадње у области превенције тортуре, у извештајном периоду одржани су појединачни састанци са представницима Министарства унутрашњих послова и Министарства здравља.

На састанцима је указано на основне изазове који се односе на положај лица лишених слободе и услове у којима она бораве, као и на кључна запажања мониторинг тимова НПМ приликом посета местима у којима се налазе или могу наћи лица лишена слободе. На овим састанцима су посебно разматране и препоруке Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (*CPT*) Републици Србији.

3.5. Промоција НПМ/превенције тортуре

Представници НПМ су своје активности, налазе и препоруке представили на бројним семинарима, конференцијама, радионицама, округлим столовима и другим догађајима који су били посвећени превенцији тортуре и унапређењу стања у областима које су у мандату НПМ.

Савет за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција према малолетницима (Савет за малолетнике) је одржао Конференцију „Унапређење примене васпитних налога и кривичних санкција према малолетницима", на којој су стручњаци за малолетничко правосуђе из различитих сектора разменили искуства у овој области. Теме које су посебно биле разматране су примена васпитних налога, малолетна лица у кривичним поступцима и медији, реализација васпитних мера с посебним фокусом на дневне боравке и посебне установе за лечење и оспособљавање и примена мера безбедности обавезног лечења.

Одбор за људска права Ваљево је у сарадњи са удружењем Центар за истраживање, транспарентност и одговорност (ЦРТА) организовао округли сто ради представљања

извештаја „Право гласа лица лишених слободе у Србији са освртом на међународне стандарде" и података из истраживања које је спроведено у пет завода за извршење кривичних санкција. Осим представника НПМ-а, на округлом столу су учествовали и представници Повереника за заштиту равноправности, завода за извршење кривичних санкција, Правосудне академије и удружења која се баве овом темом.

Конференција „Нове мигрантске заједнице у Србији – изазови и перспективе у остваривању права и коришћењу потенцијала“, коју је организовала Група 484, била је посвећена резултатима истраживања о положају и потребама расељених и мигрантских породица у Србији услед рата у Украјини, са посебним акцентом на њихов приступ праву на образовање и подршку која утиче на њихову мотивацију и могућност укључивања на тржиште рада.

Европски НПМ форум који је одржан у сарадњи са Помпиду групом Савета Европе је био посвећен унапређењу заштите здравља људи са поремећајима употребе супстанци у затворима. Конференција је пружила платформу за размену добрих пракси и решавање изазова по јавно здравље са којима се затвори данас суочавају.

3.6. Међународна сарадња

НПМ Србије од 2013. године активно учествује у раду Мреже НПМ југоисточне Европе, као један од оснивача. Сарадња између националних превентивних механизама у југоисточној Европи је замишљена да функционише на бази размене искустава, као и синергије настале са заједничким циљем: повећање ефикасности националних превентивних механизама у циљу искорењивања тортуре у установама у којима се налазе лица лишена слободе. Најзначајније информације о активностима Мреже и закључци усвојени на састанцима се објављују на интернет страници Мреже.[7]

У извештајном периоду, представници НПМ учествовали су на састанку Мреже који је организовао НПМ Аустрије. Састанак је био посвећен условима боравка притвореника, а све чланице Мреже представиле су своја искуства и налазе у вези са овом темом. НПМ Србије је представио своја запажања и најзначајније препоруке у области притвора. Као заједнички проблеми истакнути су пренасељеност одељења притвора, што доводи до недостатка приватности, повећаног ризика од насиља и недовољног броја активности, затим неповољни материјални услови боравка, недовољан ниво здравствене заштите и мањак особља.

НПМ је наставио сарадњу са Поткомитетом за превенцију тортуре, редовно достављајући податке о својим активностима који се презентују на пленарној седници Поткомитета.

У извештајном периоду настављена је сарадња и са Саветом Европе. Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (*CPT*) је посетио Републику Србију у новембру и децембру 2024. године. Представници НПМ-а одржали су састанак са делегацијом Комитета пре посете институцијама, а заштитник грађана и заменица заштитника грађана присуствовали су и завршном састанку.

Поред тога, настављена је и успешна сарадња са Високим комесаријатом Уједињених нација за избеглице *(UNHCR*), који је за потребе надзора принудних удаљења странаца и посета местима на којима се налазе мигранти и тражиоци азила пружао подршку НПМ-у обезбеђујући услуге преводилаца.

---

[7] Доступно на: www.see-npm.net.

У оквиру студијске посете делегације Заштитника грађана институцији Омбудсмана Шпаније, у саставу делегације била је и представница НПМ, са циљем размене добрих пракси и упознавања са начином функционисања НПМ Шпаније. Овај механизам постоји од 2009. године и годишње реализује око педесет посета. Посебност НПМ Шпаније огледа се у томе што не врши посете установама социјалне заштите домског типа нити психијатријским установама, јер се сматра да у њима нису смештена лица лишена слободе. Такође, као посебна карактеристика издваја се постојање Саветодавног већа НПМ, насталог као одговор на иницијативу цивилног друштва за активнијим учешћем у раду овог тела, које пружа техничке и правне савете ради унапређења поступања НПМ Шпаније.

3.7. Годишњи извештај

Извештај НПМ за 2023. годину достављен је Народној скупштини, Министарству правде, Министарству унутрашњих послова, Министарству здравља, Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарству за породицу и демографију и Комесаријату за избеглице и миграције.

До достављања овог Извештаја није разматран Извештај НПМ за 2023. годину, нити од стране Народне скупштине нити било ког од њених одбора.

НПМ указује на обавезу надлежних органа да разматрају препоруке из годишњег извештаја НПМ.[8]

У циљу обавештавања шире јавности, Извештај је објављен на интернет страници НПМ. Поред тога, доступна је и публикација на српском и енглеском језику.

Извештај на енглеском језику достављен је Поткомитету за превенцију тортуре, Канцеларији високог комесаријата за људска права (*OHCHR*), Европском комитету за спречавање мучења, нечовечном или понижавајућег поступања или кажњавања (*CPT*), Савету Европе, Канцеларији за демократске институције и људска права Организације за европску безбедност и сарадњу (*OSCE/ODIHR*), Асоцијацији за превенцију тортуре (*APT*) и Мрежи НПМ југоисточне Европе.

[8] Опциони протокол, члан 22.

4. СТАЊЕ И АКТИВНОСТИ ПО ОБЛАСТИМА

4.1. Полицијско / тужилачко задржавање

Ради праћења поступања полиције према доведеним, ухапшеним и задржаним лицима НПМ је током 2024. године обавио 43 посете полицијским управама, односно полицијским станицама и испоставама у њиховом саставу. Све обављене посете биле су ненајављене, поједине и ноћне, а сарадња полицијских службеника са тимом НПМ у свим посетама била је потпуна и професионална.

НПМ је и током 2024. године посебну пажњу усмерио на поступање према задржаним лицима, са акцентом на поштовање основних права која уједно представљају и заштитне мере од злостављања – права на приступ лекару и адвокату, права да о лишењу слободе обавесте блиску особу, као и начина на који се обавештавају о својим правима. Истовремено је проверавао да ли просторије за задржавање испуњавају прописане услове и важеће стандарде. Поступање према задржаним лицима НПМ је пратио и током посета заводима за извршење кривичних санкција, имајући у виду да се у појединим полицијским управама за задржавање у кривичном поступку користе просторије унутар завода. Том приликом НПМ је обављао и разговоре са притвореницима, како би прикупио информације о поступању полицијских службеника приликом лишења слободе, током задржавања и примене других овлашћења. Са тим циљем посећене су полицијске управе у Врању, Прокупљу, Кикинди, Крушевцу, Полицијска управа за град Београд и Полицијска станица Вршац.

НПМ је обављао и посете полицијским станицама ради праћења поступања по препорукама које је раније упутио. У том циљу посећене су полицијске управе у Новом Саду и Панчеву. Поред тога, вршено је и праћење поступања по препорукама које је Европски комитет за спречавање мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (*CPT*) упутио Републици Србији након посета реализованих 2021. и 2023. године, због чега су посећене полицијске управе у Смедереву, Ваљеву и Нишу.

На основу обављених посета полицијским управама и полицијским станицама у њиховом саставу сачињено је 13 извештаја и упућено 84 препорука. По 68 препорука је поступљено, није поступљено по једној, а за 15 препорука је потребно даље праћење.

И у овом извештајном периоду НПМ констатује напредак у погледу остваривања права задржаних лица, што потврђују писана документација, наводи полицијских службеника задужених за поступање према задржаним лицима, али и бројни наводи лица лишених слободе са којима је НПМ обавио разговоре.

Поступајући по препорукама НПМ-а, у највећем броју посећених полицијских станица унапређене су евиденције које се у полицијским станицама воде за задржана лица, при чему је посебно унапређено евидентирање остваривања права доведених и задржаних лица на приступ браниоцу. НПМ није наишао на случајеве да лицима која су затражила медицинску помоћ или им је она била потребна пре или током задржавања иста није омогућена. Констатовано је и да се задржана лица усмено и писмено обавештавају о својим правима, као и да им се омогућава да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу.

Ипак, уочено је да често лица задржана у кривичном поступку нису на одговарајући начин писмено обавештена о својим правима, јер им се уручује неодговарајући образац, као и да се почетак задржавања, на првом месту у кривичном поступку, често погрешно рачуна, јер се не урачунава време од хапшења или од одазивања на позив до доношења решења о задржавању.

НПМ је уочио и да образац записника о саслушању осумњиченог (ЗКП-11) не садржи податак о томе да ли се осумњичени изричито изјаснио да ли ће узети браниоца по свом избору. Ово је посебно важно у светлу примедби лица лишених слободе које су изнели делегацији Европског комитета за спречавање мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (*CPT*) приликом ранијих посета Републици Србији да им је полиција наметнула адвоката са листе адвоката по службеној дужности и да им није било допуштено да контактирају браниоца по свом избору. На препоруку НПМ да се формулар записника измени, тако да се у записник уноси и податак о изричитом изјашњењу осумњиченог о томе да ли ће узети браниоца по свом избору, Министарство унутрашњих послова је обавестило НПМ да је по овом питању иницирана сарадња са Врховним јавним тужилаштвом које се сагласило са изменом формулара записника.

Даље напоре је потребно усмерити ка наставку адаптације постојећих и изградњи нових просторија за задржавање у складу са важећим стандардима, с обзиром на то да је, и поред видљивих напора Министарства унутрашњих послова претходних година у правцу оспособљавања просторија за задржавање, и даље значајан број оних просторија које не испуњавају тражене услове. Поједине полицијске управе се суочавају и са недостатком просторија, што ствара безбедносне и организационе проблеме у поступању према задржаним лицима.

Током посета НПМ је обавио разговоре са више десетина, како притворених тако и задржаних лица, о поступању полицијских службеника према њима приликом лишења слободе, током задржавања, као и приликом примене других полицијских овлашћења. У вези са тим, охрабрује чињеница да се током ових посета највећи број интервјуисаних лица није жалио на поступање полицијских службеника и на могућност остваривања својих права, те да је увидом у документацију утврђено да се ова права у највећем броју случајева поштују.

НПМ је примио наводе о неадекватном поступању полицијских службеника према притвореним и задржаним лицима, најчешће од стране криминалистичких инспектора, приликом хапшења или након довођења у полицијску станицу. У наводима је описивано да су им полицијски службеници задавали ударце у руке, леђа и бутине, обарали их на под или их шамарали. Иако у конкретним случајевима није било могуће утврдити недозвољену или прекомерну употребу силе нити друго незаконито поступање – будући да лица при смештању у просторије за задржавање или на првом лекарском прегледу по пријему на извршење мере притвора нису имала повреде нити су се на њих жалила, односно наводи нису могли бити доведени у везу са констатованим повредама – НПМ је у својим извештајима указивао на то да полицијским службеницима треба редовно скретати пажњу и подсећати их, кроз одговарајуће програме обуке, да приликом хапшења не смеју користити више силе него што је неопходно и да, када је лице стављено под контролу, не постоји оправдање за даљу употребу силе. Поред тога, НПМ је поједине извештаје упућивао и Комисији за спровођење стандарда полицијског поступања у области превенције тортуре при Министарству унутрашњих послова, како би наставила са активностима усмереним на подизање свести о забрани било ког облика неадекватног поступања према лицима лишеним слободе.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАТАКА

Министарство унутрашњих послова треба да настави са спровођењем активности из своје надлежности ради адаптације постојећих и изградње нових просторија за задржавање, у складу са важећим стандардима.

Министарство унутрашњих послова треба да континуираним обукама обезбеди да сви полицијски службеници приликом примене полицијских овлашћења поступају у складу са законом и другим прописима и поштују стандарде постављене Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, Основним принципима Уједињених нација о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која спроводе закон, Европским кодексом полицијске етике и другим међународним актима и домаћим прописима који се односе на полицију.

Министар унутрашњих послова, директор полиције и начелници полицијских управа треба да пошаљу снажну поруку да је неадекватно поступање према лицима лишеним слободе противзаконито, непрофесионално и да подлеже одговарајућим санкцијама. Ову поруку ће понављати у одговарајућим временским размацима на нивоу полицијских управа и обезбедиће да сви наводи о неадекватном поступању буду предмет истраге и да виши службеници сносе командну одговорност за своје обавезе.

Министарство унутрашњих послова треба да обезбеди да сва задржана лица буду обавештена о својим правима и тако што ће им се уручивати одговарајућа писмена обавештења.

Министарство унутрашњих послова треба да обезбеди да се почетак задржавања рачуна у складу са прописима.

4.2. Извршење кривичних санкција

НПМ је током 2024. године обавио 19 посета заводима за извршење кривичних санкција. Сачињено је девет извештаја и упућено 36 препорука за отклањање уочених недостатака и унапређење поступања органа. По 21 препоруци је поступљено, по четири није, а за 11 препорука је потребно даље праћење. Све обављене посете биле су ненајављене, а сарадња руководства и заводских службеника са тимом НПМ у свим посетама била је потпуна и професионална.

Посете заводима за извршење кривичних санкција су биле фокусиране на више аспеката. Обављане су посете одељењима притвора ради разговора са притвореницима и лицима задржаним у кривичном поступку о начину на који су полицијски службеници поступали према њима. Након тога су посећиване локалне полицијске станице, што је омогућавало да се укрсте подаци добијени од лица са службеним наводима и документацијом. На овај начин су посећени казнено-поправни заводи у Нишу и Панчеву и окружни затвори у Врању, Прокупљу, Зрењанину, Крушевцу и Београду. Током ових посета, посебна пажња је посвећена обављању првог лекарског прегледа по пријему у завод, односно документовању повреда и предузимању даљих активности поводом наведеног, односно прослеђивању информација надлежном јавном тужилаштву.

НПМ је обављао посете заводима и ради праћења поступања по препорукама које је раније упутио. У том циљу посећени су казнено-поправни заводи у Сремској Митровици и Шапцу, Окружни затвор у Зајечару и Васпитно-поправни дом у Крушевцу. Поред тога, приликом посета казнено-поправним заводима у Београду – Падинској Скели и Панчеву, Казнено-поправном заводу за малолетнике у Ваљеву и Окружном затвору у Смедереву НПМ је пратио поступање по препорукама које је Европски комитет за спречавање Поред тога, мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (*CPT*) упутио Републици Србији након посета реализованих 2021. и 2023. године.

Обављено је и више тематских посета, на првом месту оних чији је циљ био превенција и заштита у случајевима сексуалног и родно заснованог насиља, и у том циљу су посећени казнено-поправни заводи у Сремској Митровици и Пожаревцу – Забели и Казнено-поправни завод за жене у Пожаревцу. Обављена је и једна посета Казнено-поправном заводу у Београду, која је била фокусирана на проверу постојања тортуре.

Иако су констатована унапређења у погледу начина на који се документују уочене повреде и извештава о њима и начина обављања првог лекарског прегледа по пријему у завод, потребно је добру праксу у погледу наведеног проширити на све заводе за извршење кривичних санкција, с обзиром на то да НПМ и даље у неким заводима уочава да се наведено не обавља у потпуности у складу да прописима и стандардима. НПМ је у извештајима указивао на то да је потребно обезбедити услове за радно ангажовање што већег броја осуђеника, као и довољно расположивих сврсисходних активности, посебно за притворенике и осуђена лица распоређена у затворена одељења. Уочено је да се у заводима спроводе специјализовани програми за групни рад са затвореницима, а даље напоре потребно је усмерити на ангажовање довољног броја службеника третмана и даље унапређење третманског рада са лицима лишеним слободе, чиме би се, између осталог, обезбедило остваривање сврхе извршења казне затвора и омогућио механизам напредовања у третману који би олакшао прелазак осуђених у повољније васпитне групе.

У вези са тиме, НПМ је констатовао да у заводима постоји неправилна и неуједначена пракса у погледу примене Правилника о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица. Недостатак се односи на иницијалну процену из Упитника за процену ризика осуђених на казну затвора преко три године и састоји се у томе што се иницијална процена осуђених лица која су ступила на извршење казне пре ступања на снагу овог правилника мења накнадним додавањем бодова на штету осуђеног лица, а независно од његовог понашања током извршења казне. НПМ је због тога Управи за извршење кривичних санкција упутио мишљење да би требало унапредити овај правилник и примену упитника како би се омогућило стварање правилне, уједначене и делотворне праксе у поступању према осуђеним лицима.

И даље постоји потреба да се свим притвореним и осуђеним лицима разврстаним у затворена одељења омогући довољно сврсисходних активности, као и боравак током дана у заједничким просторијама са осталим осуђеницима, односно притвореницима са којима им због вођења кривичног поступка суд није ограничио контакт. Такође, НПМ је указао и на то да мера појачаног надзора треба да обухвати и појачане третманске активности, како групне тако и појединачне, као и да је потребно развити посебне програме активности за жене и малолетнике који се налазе у притвору.

НПМ је и током посета заводима примио неколико навода о неадекватном поступању заводских службеника према лицима лишеним слободе. Она су тиму НПМ-а навела да су их службеници обезбеђења у спаваоницама у којима су боравили шутирали, ударали палицама и рукама по глави и телу. Иако ови наводи нису могли бити потврђени увидом у доступну документацију, нити постојањем видео записа који би се односили на наведено, НПМ је скренуо пажњу на то да је забрана злостављања апсолутна и да је физички и психички интегритет неповредив и упутио препоруку да руководство завода запосленима пренесе јасну поруку да је мучење и друго сурово, нехумано или понижавајуће поступање или кажњавање апсолутно забрањено и јасан став да ће у односу на такве акте постојати нулта толеранција.

Тематске посете посвећене појави сексуалног и родно заснованог насиља спроведене су уз примену прилагођене методологије развијене на основу препорука и алата Канцеларије за демократске институције и људска права Организације за европску безбедност и сарадњу (*OSCE/ODIHR*). Ово питање је разматрано из безбедносног, третманског и здравственог аспекта, са циљем да се утврди које мере заводи предузимају ради откривања и спречавања сексуалног и родно заснованог насиља, који програми помоћи и подршке су доступни лицима која су преживела или су у ризику од овог вида насиља, да ли су запослени сензибилисани и обучени за препознавање и поступање у таквим ситуацијама, као и које мере се примењују ради заштите и ублажавања последица. Посебна пажња посвећена је лицима која су у већем ризику од сексуалног и родно заснованог насиља, нарочито трансродним особама, имајући у виду сложеност њиховог положаја у условима издржавања казне затвора. Након посета, НПМ је упутио Управи за извршење кривичних санкција препоруке да се за запослене организују обуке о процени ризика, препознавању жртава и поступању према њима, као и о стандардима и принципима једнакости и недискриминације у односу на сексуалну оријентацију и родни идентитет, а која ће укључити и обуку о томе на који начин ефикасно и професионално комуницирати са ЛГБТИ+ лицима лишеним слободе и препознати њихове легитимне потребе. Управа је обавестила НПМ да ће путем Центра за обуку и стручно оспособљавање организовати и спровести наведене обуке, уз подршку Републичке стручне комисије Министарства здравља за трансродна стања.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАТАКА

Управа за извршење кривичних санкција треба да повећа број запослених у заводским службама како би било омогућено поступање према лицима лишеним слободе у свему у складу са прописима и стандардима.

Управа за извршење кривичних санкција треба да настави са активностима на унапређењу третманског рада, а како би се, између осталог, створиле могућности преласка осуђених у повољнију васпитну групу и остваривања сврхе извршења казне затвора.

Управа за извршење кривичних санкција треба да осуђенима распоређеним у затворена одељења омогући довољно сврсисходних активности, као и боравак током дана у заједничким просторијама са осталим осуђеницима.

Управа за извршење кривичних санкција треба да притвореницима, а посебно женама и малолетницима у притвору, омогући довољно сврсисходних активности, као и боравак током дана у заједничким просторијама са осталим притвореницима са којима им због вођења кривичног поступка суд није ограничио контакт.

Управа за извршење кривичних санкција треба да обезбеди да се први лекарски преглед по пријему у завод и документовање и извештавање о повредама лица лишених слободе обављају у складу са прописима и стандардима.

4.3. Задржавање особа у установама социјалне заштите

Обављено је пет посета установама социјалне заштите домског типа и сачињена четири извештаја у којима је упућено 24 препорука. Од тога, поступљено је по девет препорука, по три није поступљено, а за 12 је потребно даље праћење. Све посете су биле ненајављене и тимови НПМ-а су остварили добру сарадњу са руководством установа и особљем.

НПМ је у три мале домске заједнице пратио поступање по препорукама Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (*CPT*), које су упућене Републици Србији након посете коју је Комитет обавио 2021. године. Једна посета установи за васпитање деце и омладине је обављена ради праћења поступања по раније упућеним препорукама НПМ, а по први пут је током овог извештајног периода посећена установа за децу и младе без родитељског старања. Током посета, НПМ није примио ниједан навод корисника о лошем поступању према њима од стране запослених.

Посете малим домским заједницама показале су да досадашњи напори у процесу деинституционализације нису дали очекивани ефекат. НПМ је уочио да је и даље приметан недостатак особља за рад са корисницима, посебно здравственог особља, да активности корисника нису довољно структуиране, да интерне процедуре установа о поступању по притужбама корисника нису усклађене са Законом о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити,[9] као и да је потребно учинити више напора како би корисници били информисани о својим правима. Ни у овом извештајном периоду није израђен нацрт подзаконског акта којим би било уређено поступање установа у инцидентним ситуацијама, а у неким установама је уочено да интерне процедуре поступања у случају инцидентних ситуација, по којима би запослени требало да поступају до доношења општег акта којим би се на јединствен начин уредило ово питање, нису одговарајуће.

Уочено је да су старатељи из центара за социјални рад недовољно укључени у живот корисника и старање о њиховим интересима, поготово у ситуацијама када је пребивалиште корисника удаљено од установе у коју је смештен, те је и надлежни центар за социјални рад далеко од те установе.

Током 2024. године упућен је и објављен извештај НПМ о посети Центру за смештај малолетних лица са васпитном мером Завода за васпитање деце и омладине Београд (Дом „Васа Стајић"), која је обављена у октобру 2023. године.

Поступајући по препорукама, Завод је упутио захтев за додатна средства за кречење спаваоница и замену столарије и обратио се и сталним донаторима за замену дотрајалих делова намештаја и постељине. Даље, притужбени поступак је усклађен са важећим законима и успостављена је евиденција притужби и приговора, а предузете су и активности у циљу информисања корисника о праву на бесплатну правну помоћ.

Завод је донео нову Процедуру о поступању запослених и план заштите корисника у случају инцидентних ситуација, којом су сада прописане процедуре о поступању у случају различитих инцидентних ситуација и мере које се у тим случајевима предузимају, а такође је започео са редовним систематским здравственим прегледима штићеника у Дому здравља Вождовац. Истовремено, иницирао је обнављање уговора о сарадњи и спровођењу превентивних едукативних програма са Специјалном болницом за болести зависности. НПМ је такође обавештен да је фискултурна сала која се реновирала када је НПМ посетио установу поново стављена у функцију и да су обезбеђени спортски реквизити.

Поред наведеног, НПМ је у извештају указао Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања на могућност Завода да прошири услуге социјалне заштите, у складу са потребама социјалне заштите деце и омладине, коју би требало искористити. Ради се о смештају и третману штићеника са вишеструким сметњама у

[9] „Службени гласник РС", број 126/21.

понашању, емоционалном и социјалном развоју и функционисању, кроз програм интензивног третмана (ПИТ). Министарство је у достављеном одговору најавило да ће у наредном периоду размотрити могућност за поновну реализацију овог програма, имајући у виду да је показао позитивне резултате у раду са корисницима којима је био намењен, те да је за реализацију тог програма неопходно обезбедити материјалне, кадровске, организационе и правно-регулаторне услове.

Иако установе социјалне заштите домског типа имају успостављене процедуре за поступање по притужбама корисника, налази НПМ показују да су оне неделотворне, посебно у установама за децу и младе. Корисници не подносе писане притужбе, а саме процедуре нису прилагођене деци, нарочито деци са сметњама у развоју. Поред тога, процедуре нису усклађене са притужбеним поступком прописаним Законом о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити. Не води се евиденција о притужбама и приговорима, укључујући и усмене, а корисници су недовољно информисани о могућности остваривања права на бесплатну правну помоћ.

Процедуре притуживања доприносе поштовању права лица која се налазе у установама, делују као основна заштита од лошег поступања, али у исто време граде поверење у систем и конкретно у установу у којој се налазе. Од овог поверења корист имају сви у систему, и корисници и службеници. Најефикаснији начин је да особље развије позитивне односе са корисницима, који ће се осећати слободним да им неформално приступе у вези са евентуалним проблемима, у ком смислу је позитиван приступ домова које је НПМ посетио да на овај начин приступи појединачним незадовољствима корисника.

Међутим, могу се десити и проблеми који се не могу решити на овом нивоу. Стога је важно да у установи постоји поступак који омогућава корисницима да поднесу формалне притужбе у вези са било којим аспектом поступања према њима или условима у дому. Такви поступци могу помоћи у подстицању поверења у систем, осигурати поштовање правила и права и спречити да спорна питања постану извор већих проблема у дому. Притужбени поступци такође могу одвраћати од евентуалних злоупотреба. Када се примењују на правичан и транспарентан начин, процедуре притуживања могу користити корисницима, особљу и управи установе.

Такође, у домовима за децу и младе, поступак притуживања има и едукативни карактер, прво у погледу начина састављања поднесака, а потом и учествовања у разним поступцима и подношења поднесака, захтева и сличних писмених обраћања органима државне управе и другим органима, предузећима и установама касније, када корисници напусте дом. Имајући у виду да су притужбени механизми често предвиђени за одрасле особе и не прилагођавају се узрасту, капацитету и рањивости малолетника, требало би уложити напоре да се развију притужбене процедуре прилагођене малолетницима, које дају приоритет њиховом најбољем интересу и узимају у обзир њихове ставове при решавању њихових притужби.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАТАКА

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања треба да преиспита кадровско стање у установама социјалне заштите домског типа како би се обезбедио потребан број медицинског, неговатељског и другог особља у складу са проценом потреба за адекватним третманом корисника и функционисањем установа.

Министарство за бригу о породици и демографију треба да унапреди поступање центара за социјални рад у погледу пружања ефикасне старатељске заштите корисницима у установама.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања треба да изради и донесе подзаконски акт којим се уређује поступање установа у инцидентним ситуацијама.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања треба да обезбеди ефикасно спровођење деинституционализације.

Установе социјалне заштите домског типа за децу и младе треба да успостави делотворне процедуре притуживања корисника.

4.4. Задржавање особа са менталним сметњама у психијатријским болницама

У извештајном периоду НПМ је обавио четири посете психијатријским установама. Све посете су биле тематске, обављене у циљу праћења поступања по препорукама које је Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (*CPT*) упутио Републици Србији након посете нашој земљи из 2021. године. Истовремено са посетама специјалним болницама за психијатријске болести, посећивани су и центри за ментално здравље који су организационе јединице тих болница и у којима се спроводе превенција, унапређење менталног здравља и постхоспитално лечење пацијената у заједници. Тако, посећене су Специјална болница за психијатријске болести „Горња Топоница“ у Нишу и Центар за ментално здравље Медијана, као и Специјална болница за психијатријске болести „Др Славољуб Бакаловић“ и Центар за ментално здравље у Вршцу. Ове посете су биле најављене и руководство болница и запослени су остварили пуну сарадњу са тимовима НПМ.

НПМ је током 2024. године сачинио три извештаја о посетама психијатријским установама, у којима је упутио 36 препорука. Од тога, поступљено је по 25 препорука, а за њих 11 је потребно даље праћење.

У посећеним здравственим установама НПМ није примио ниједан навод пацијената о злостављању од стране особља, било физичком или вербалном. Уочено је да су предузете значајне активности на унапређењу материјалних услова смештаја како би они у потпуности били у складу са важећим стандардима. Са друге стране, индивидуални планови лечења пацијената се често не ажурирају, а постоје и недостаци у вођењу медицинске документације. Иако је приметно унапређење у погледу евиденције о примени мере физичког спутавања пацијената, НПМ је указивао на обавезу да трајање фиксације траје најкраће могуће време, да је потребно примењивати је у потпуној приватности, ван видокруга других пацијената и да је потребно обезбедити савремене фиксаторе. НПМ је утврђивао и недостатке у погледу пристанка пацијента на смештај и болничко лечење, као и информисане сагласности пацијента на медицинску меру. Психијатријским болницама недостају запослени као и континуиране специјалистичке едукације средњег медицинског кадра из области менталног здравља и рада са особама са менталним сметњама, што може утицати на квалитет здравствене заштите и психосоцијалне рехабилитације пацијената.

Поступајући по препорукама које је НПМ упутио ради отклањања уочених недостатака, Специјална болница за психијатријске болести „Горња Топоница“ сачињава индивидуални план лечења сваког пацијента и укључује их у различите видове психосоцијалних активности, унапређује праксу у погледу поступка лечења

лица са менталним сметњама без његовог пристанка и поступа у складу са препоруком која се односи на примену мера физичког спутавања механичким ограничењем, како у погледу услова спровођења, тако и у погледу ограничења трајања фиксације. Такође, пацијенти су обавештени о праву на пристанак на медицинску меру и праву да пристанак опозову, а процедура притуживања пацијената је истакнута у организационим јединицама. Редовно се обезбеђују специјалистичке едукације средњег медицинског кадра, а Министарство здравља је обавестило НПМ да ће проширење кадровског плана ове болнице бити разматрано на предстојећој седници Комисије за кадрове здравствених установа Министарства здравља.

И Специјална болница за психијатријске болести „Др Славољуб Бакаловић“ је поступила по препорукама НПМ. Болница је сачинила писано обавештење о правима које обухвата и право пацијента да пристанак на болничко лечење опозове, као и обавештење о процедури подношења приговора и жалби, које ће се уручивати сваком пацијенту и његовој породици и/или старатељу приликом пријема на болничко лечење. Унапређено је поступање и у погледу образаца који се користе за пристанак на болничко лечење и пристанак на предложену медицинску меру на начин да је у постојеће обрасце унето обавештење о томе да пацијент у сваком тренутку, у писаној форми, може да опозове пристанак на смештај и болничко лечење, као и на предложену медицинску меру, ако су му претходно објашњене последице престанка примењивања одређене медицинске мере. Поступљено је и по препоруци да се о свакој фиксацији пацијента, без обзира на дужину њеног трајања, води један лист евиденције и да се евидентира као једна фиксација. Такође, свим медицинским одељењима достављена је наредба о обавезној изради и ажурирању индивидуалних планова лечења уз учешће пацијената у којима би се сходно потребама, могућностима, жељама и способностима пацијената, навели циљеви лечења, терапеутска средства, прецизирале активности током хоспиталног лечења, укључујући неопходне програме психосоцијалне рехабилитације и активности у оквиру плана подршке након отпуста, као и надлежно особље за спровођење предвиђених активности. У вези са препоруком да Болница поднесе захтев Министарству здравља за запошљавање недостајућег кадра и структуре запослених, НПМ је обавештен да је Болници од стране Министарства здравља дозвољено да ангажује још 33 радника.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАТАКА

Министарство здравља треба да настави са активностима на унапређењу материјалних услова смештаја у психијатријским установама, ради њиховог потпуног усклађивања са важећим стандардима.

Министарство здравља треба да предузме мере из своје надлежности у циљу унапређења примене мере физичког спутавања пацијената у психијатријским болницама.

Министарство здравља треба да интензивира активности у циљу формирања центара за заштиту менталног здравља у заједници, уз обезбеђивање потребних ресурса, а ради превенције, лечења и рехабилитације пацијената у заједници и унапређења менталног здравља.

4.5. Поступање према избеглицама / мигрантима

Пратећи поступање према избеглицама и мигрантима, НПМ је током 2024. године обавио три посете: ванредне посете прихватним центрима у Прешеву и Бујановцу и контролну посету Аеродрому „Константин Велики“ Ниш. Ове посете су биле ненајављене и остварена је добра и професионална сарадња са службеницима који раде у овим установама. Сачињена су два извештаја о посетама обављеним крајем претходног извештајног периода, у којима је упућено 11 препорука. До сада је поступљено по четири препоруке, једна није спроведена, а шест захтева даље праћење. Поред тога, током извештајног периода је сачињен и извештај о надзору над принудним удаљењима странаца спроведеним током 2023. године, у којем су упућене две препоруке по којима је поступљено.

У прихватним центрима НПМ је констатовао недостатке у погледу хигијене и појаве инсеката. Комесаријат за избеглице и миграције је обавестио НПМ да оперативне екипе локалних завода за јавно здравље једном недељно спроводе дезинфекцију, дезинсекцију и дератизацију центара и њихове околине, као и да поступају по инструкцијама Института за јавно здравље Србије у случајевима појаве стеница. Поступајући по препоруци, за мај 2025. године била је планирана обрада свих локација ради истребљивања стеница, као и замена свих старих душека. Приликом пријема, сви нови корисници пролазе обавезан лекарски преглед и добијају чисту гардеробу и постељину. У центрима се редовно одржавају информативне сесије на којима се корисници упознају и са правилима одржавања личне и колективне хигијене.

Током посета прихватним центрима, поједини мигранти су тврдили да их је полиција шутирала приликом напуштања центра, без јасног разлога, као и да полиција понекад током ноћи принудно одводи мигранте у Северну Македонију. О овим наводима није било званичних обавештења, мигранти нису подносили притужбе нити су могли прецизно да наведу време, место или учиниоце. Повреде нису имали. Иако ови наводи нису могли бити потврђени, НПМ је скренуо пажњу на њих како би се спречило било какво незаконито поступање. У случају да до њега дође, потребно је спровести делотворну истрагу, утврдити индивидуалну одговорност и санкционисати одговорне полицијске службенике. Извештај је упућен и Комисији за спровођење стандарда полицијског поступања у области превенције тортуре, како би наставила са активностима на подизању свести о забрани било ког облика недозвољеног поступања полицијских службеника.

Контролна посета Аеродрому „Константин Велики“ у Нишу је обављена у циљу праћења поступања по раније упућеним препорукама. НПМ је констатовао да су у Станици граничне полиције Ниш – Аеродром обезбеђени услови за регистрацију странаца који желе да поднесу захтев за азил. За ту сврху опредељена је просторија са потребном опремом као и видљиво истакнутим информацијама о праву на азил и пружаоцима правне помоћи, на више језика. Ипак, поново су уочени недостаци у погледу материјалних услова у просторијама за смештај странаца којима је одбијен улазак у земљу. Поступајући по препоруци НПМ-а, оператор Аеродрома, Аеродроми Србије д.о.о., избацио је из употребе једну просторију која не испуњавала услове, набавио машину за прање веша ради одржавања постељине и организовао аеродромску службу која спроводи чишћење и сређивање просторија након сваког боравка странаца.

У извештајном периоду објављен је и Извештај о контролној посети Аеродрому „Никола Тесла“ у Београду, обављеној крајем 2023. године. У претходном извештају

је утврђено да су услови смештаја странаца били толико неадекватни да су могли достићи праг понижавајућег или и нехуманог поступања. У новом извештају НПМ је похвалио све активности које су предузете, а које су у довеле до унапређења поступања према странцима. НПМ је затекао просторије у значајно бољем стању - чисте, одржаване, са новим душецима и чистом постељином. Обезбеђен је и простор за боравак на свежем ваздуху као и бежична интернет веза. Напослетку, за разлику од ранијег периода, број странаца којима је одбијен улазак у земљу био је мањи па су постојећи капацитети били довољни за смештај у адекватним условима. Оператор је обавестио НПМ да су постављене анти вандал чесме и да су исправне све чесме и тушеви, да су поправљени бојлери и да је тиме обезбеђена стално доступна топла вода, као и да је у тоалетима вештачко осветљење замењено новим. НПМ је, међутим, сада констатовао да странци и даље добијају искључиво сендвиче за сва три оброка. Зато је препоручено да им се, у сарадњи са авио-компанијама и Директоратом цивилног ваздухопловства, обезбеде квалитетнији оброци који узимају у обзир њихове индивидуалне потребе. Оператор Аеродрома је обавестио НПМ да је одржао састанак са авио-компанијама на ову тему и закључио уговор са компанијом за земаљско опслуживање. НПМ ће и даље са посебном пажњом пратити ово питање.

У Извештају о надзору над принудним удаљењима странаца која су обављена током 2023. године НПМ је поново указао на проблем комуникације са странцима и позвао Министарство унутрашњих послова да обезбеди преводиоце. Утврђени су и недостаци у припреми странаца за принудно удаљење - касно обавештавање о предстојећем поступку и проблеми у враћању привремено одузетих личних ствари. Управа граничне полиције је обавестила НПМ да ће прихватилишта убудуће адекватно складиштити и чувати одузете ствари, уз издавање потврде, као и да ће одмах по добијању информације о реализацији принудног удаљења о томе обавештавати странце који ће бити удаљени.

НПМ већ годинама указује на недостатке у пружању здравствене заштите у прихватилиштима за странце, које сматра најважнијим проблемом. У овим установама нема стално присутног медицинског особља, већ се лекарски прегледи, укључујући и први и завршни, обављају само по потреби - на захтев странца или по процени полицијског службеника. Полицијски службеници се старају о узимању прописане терапије, а медицинска документација се чува у предметима, међу осталом документацијом која се односи на боравак странаца у прихватилишту. Иако је НПМ редовно обавештаван о договорима Министарства унутрашњих послова и Министарства здравља о различитим моделима ангажовања медицинског особља, ови недостаци и даље нису отклоњени.

У погледу поштовања забране удаљења, НПМ и даље констатује недостатке у поступку враћања који могу довести до повреде Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака. Упркос бројним упозорењима и упућеним препорукама, овим недостаци и даље нису отклоњени.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАТАКА

Министарство унутрашњих послова треба да обезбеди да у поступку доношења решења о враћању:

- **странац има могућност да укаже да му у одређеној земљи прети прогон због његове расе, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета, вере, националне припадности, држављанства, припадности одређеној друштвеној групи или политичког мишљења, односно у којој постоји ризик да ће бити**

подвргнут извршењу смртне казне, мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, односно озбиљном кршењу права зајамчених Уставом;

- **надлежни орган оцени ове наводе странца и утврди да ли постоје разлози за забрану принудног удаљења у конкретном случају;**
- **наводи странца и утврђење надлежног органа о забрани принудног удаљења буду наведени у образложењу решења о враћању.**

Министарство унутрашњих послова треба да предузме потребне мере да се странцима за које не постоји довољно изгледа да се могу принудно удаљити не одређује боравак у прихватилиштима за странце.

Министарство унутрашњих послова треба да обезбеди адекватну здравствену заштиту у прихватилиштима за странце.

ДОДАТАК I Препоруке упућене органима власти

Препоруке упућене Министарству унутрашњих послова, полицијским управама и полицијским станицама

Полицијска управа у Пријепољу

У ПС Прибој, увек када задржано лице одбије да прими писмено обавештење о правима или одбије да га потпише или је неписмено, полицијски службеници ће наведено констатовати на обавештењу.

СПИ Пријепоље ће задржане стране држављане писмено обавештавати о правима уручивањем писаног обавештења на језику који разумеју. Уколико страни држављанин разуме српски језик, то ће бити писмено констатовано.

СПИ Пријепоље ће задржаним лицима омогућити да документацију која се односи на задржавање држе код себе током трајања задржавања, уколико то желе.

ПС Прибој ће почетак задржавања у кривичном поступку увек рачунати од момента хапшења, односно одазивања лица на позив.

ПС Нова Варош ће уредно евидентирати остваривање права задржаних лица да се о времену и месту задржавања обавести лице по избору, уношењем потребних података у записнике о задржавању, укључујући и податак да лице није желело да оствари ово право.

Седиште ПУ Пријепоље ће у просторији за задржавање поставити грејно тело.

Седиште ПУ Пријепоље ће у просторији за задржавање обезбедити осветљење довољне јачине.

Седиште ПУ Пријепоље ће предузети потребне мере како би се обезбедила приватност задржаних лица приликом обављања хигијенских потреба у просторији за задржавање.

СПИ Пријепоље ће у просторији за задржавање поставити грејно тело.

ПС Нова Варош ће у просторији за задржавање обезбедити осветљење довољне јачине.

ПС Нова Варош ће у просторији за задржавање поставити уређај за позивање полицијских службеника.

ПС Прибој ће у просторији за задржавање поставити уређај за позивање полицијских службеника.

Полицијска управа у Сремској Митровици

У ПС Инђија и ПС Стара Пазова полицијски службеници ће надзор над задржаним лицима вршити повременим обиласцима и разговорима са лицима и у записнике о задржавању ће уносити податке о томе када су обишли задржано лице, као и напомене у вези са тим, уколико постоје.

ПУ Сремска Митровица и полицијске станице у њеном саставу ће у записнике о задржавању уносити податке о обавештавању члана породице или другог блиског лица задржаног лица о његовом лишењу слободе, а подаци о остваривању права на приступ браниоцу ће се одвојено евидентирати.

ПУ Сремска Митровица и полицијске станице у њеном саставу ће обавештења о видео надзору у просторијама за задржавање истаћи на видна места унутар просторија.

ПУ Сремска Митровица – седиште ће у просторији за задржавање обезбедити осветљење довољне јачине.

ПС Шид ће у просторији за задржавање поставити уређај за позивање и комуникацију са полицијским службеницима.

ПС Пећинци ће обезбедити адекватно грејање у просторијама за задржавање.

ПС Стара Пазова ће обезбедити исхрану задржаним лицима, и то један оброк у року од шест сати од момента задржавања, односно три оброка (доручак, ручак, вечера) у случају да задржавање траје дуже од 12 сати.

ПУ Сремска Митровица и полицијске станице у њеном саставу ће свим задржаним лицима омогућити исхрану у прописаним интервалима и у записнике о задржавању ће уносити податке о обедовању, укључујући и податке о томе да је задржаном лицу понуђен оброк који је лице одбило.

ПУ Сремска Митровица и полицијске станице у њеном саставу ће почетак задржавања у кривичном поступку рачунати од момента хапшења, односно одазивања лица на позив.

ПУ Сремска Митровица и полицијске станице у њеном саставу ће свим лицима која су задржана у кривичном поступку уручивати писмена обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

ПС Инђија и ПС Стара Пазова ће у просторијама за задржавање обезбедити осветљење довољне јачине.

<u>Полицијска станица Вршац</u>

ПС Вршац ће свим лицима задржаним у кривичном поступку уручивати писмена обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

ПС Вршац ће задржаним лицима омогућити да документацију која се односи на задржавање држе код себе током трајања задржавања, уколико то желе.

ПС Вршац ће обезбедити да приликом лекарских прегледа задржаних лица полицијски службеници поступају на следећи начин:

- полицијски службеници неће присуствовати лекарским прегледима лица, осим ако то затражи лекар;
- полицијски службеници су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте од значаја за доношење одлуке о присуству немедицинског особља лекарском прегледу;
- у случајевима када лекар затражи да полицијски службеници присуствују лекарском прегледу лица, прегледу ће присуствовати полицијски службеници истог пола ког је и лице које се прегледа и биће присутни тако да не могу да чују разговор између лекара и лица;
- полицијски службеници ће писмено констатовати присуство лекарским прегледима лица и разлоге за то;
- полицијски службеници ће од лекара затражити само податке о евентуалној потреби специфичног поступања према задржаном лицу, имајући у виду његово здравствено стање.

<u>Полицијска управа за град Београд</u>

ПУ за град Београд ће обезбедити да полицијске станице у њеном саставу свим лицима која су задржана у кривичном поступку уручују одговарајућа писмена обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

У ПС Раковица почетак задржавања у кривичном поступку ће се рачунати од момента хапшења, односно одазивања лица на позив.

ПУ за град Београд ће за све просторије за задржавање обезбедити довољно комплетне постељине, коју ће редовно одржавати чистом.

ПС Звездара ће обавештење о видео надзору у просторији за задржавање истаћи на видно место унутар просторије.

Полицијска управа у Кикинди

У ПУ Кикинда-седиште и ПС Ада ће свим лицима задржаним у кривичном поступку уручивати писмена обавештења о правима задржаних лица у којима ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

ПС Ада и ПС Сента ће у будућем раду у записнике о задржавању уносити податке о томе када су полицијски службеници обишли задржано лице као и напомене у вези са тим уколико постоје.

У ПС Ада и ПС Сента почетак задржавања у кривичном поступку ће се рачунати од момента хапшења, односно одазивања лица на позив.

ПУ Кикинда-седиште, ПС Ада и ПС Сента ће у записнике о задржавању уносити све податке о здравственом стању и пруженој лекарској помоћи задржаним лицима пре смештаја у просторију за задржавање.

У ПС Ада неће се, у предмете о задржавању, улагати медицинска документација задржаног лица већ ће се она давати том лицу.

ПУ Кикинда ће без одлагања предузети активности како би се отклонили недостаци у просторији за задржавање лица до 24 часа, односно како би се отклонио ризик од самоповређивања и других нежељених догађаја.

ПУ Кикинда-седиште ће, у просторијама за задржавање лица до 48 сати, обезбедити осветљење довољне јачине.

Полицијска управа у Крушевцу

ПУ Крушевац и полицијске станице у њеном саставу ће свим лицима која су задржана у кривичном поступку уручивати писмена обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

Полицијски службеници ПС Александровац ће лицима задржаним по основу Законика о кривичном поступку, поред усменог обавештавања о правима, уручивати и писани образац обавештења о правима.
Пријем обрасца обавештења о правима, лице ће потврдити својим потписом на другом примерку, који остаје у предмету о задржавању, а у случају да задржано лице одбије да потврди пријем обрасца о правима, на обрасцу ће се констатовати да је лице одбило да исти потпише и разлог одбијања.

У полицијским станицама у саставу ПУ Крушевац полицијски службеници ће надзор над задржаним лицима вршити и повременим обиласцима и разговорима са лицима и у записнике о задржавању ће се уносити подаци о томе када су обишли задржано лице, као и напомене у вези са тим, уколико постоје, као и податке о обедовању и друге податке од значаја за ток задржавања.

Министарство унутрашњих послова ће у ПУ Крушевац и полицијским станицама у њеном саставу обезбедити довољно просторија за задржавање.

У седишту ПУ Крушевац ће се обавештења о видео надзору у просторијама за задржавање истаћи на видно место унутар просторија и на спољним вратима просторија.

ПС Трстеник ће предузети мере ради замене дотрајалог санитарног уређаја, плочица око мокрог чвора и редовног одржавања хигијене истог.

ПС Брус ће у просторији за задржавање обезбедити осветљење довољне јачине и предузети одговарајуће мере како би се у просторији за задржавање уклонила влага на зиду око мокрог чвора и редовно одржавала хигијена истог.

ПС Александровац ће обавештења о видео надзору у просторији за задржавање истаћи на видно место унутар просторије и на спољним вратима просторије.

Полицијска управа у Нишу

ПУ Ниш и полицијске станице у њеном саставу ће ухапшеним и осумњиченим лицима јасно саопштити правни статус и положај у којем се налазе, те према њима поступати у свему у складу са важећим прописима, што обухвата и приступ браниоцу пре првог саслушања.

ПУ Ниш и полицијске станице у њеном саставу ће свим лицима која су задржана у кривичном поступку уручивати писмена обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

Полицијска управа у Новом Саду

У ПУ Нови Сад полицијски службеници ће, у записнике о задржавању, уносити податке о томе када су обишли задржано лице, као и напомене у вези са тим, уколико постоје.

Министарство унутрашњих послова ће побољшати техничке карактеристике аудио-видео надзора у просторијама за задржавање ПС Бачка Паланка тако да се обезбеди прегледност аудио-видео снимака из просторија за задржавање и могућност њиховог истовременог праћења.

Министарство унутрашњих послова ће побољшати техничке карактеристике аудио-видео надзора у просторијама за задржавање ПС Србобран тако да се обезбеди прегледност аудио-видео снимака из просторија за задржавање и могућност њиховог истовременог праћења.

ПУ Нови Сад ће предузети активности да се у просторијама за задржавање ПС Бечеј обезбеди вештачко осветљење.

ПУ Нови Сад ће обезбедити комплетну постељину за лежајеве у свим просторијама за задржавање у ПИ Стари град и исту ће одржавати чистом, чиме ће се омогућити њихово коришћење у пуном капацитету.

ПУ Нови Сад ће отклонити недостатке у просторијама за задржавање у ПИ Стари град и ускладити их са важећим прописима.

ПИ Стари град ће обавештења о видео надзору у просторијама за задржавање истаћи на видна места унутар просторија.

Полицијска управа у Панчеву

У седишту ПУ Панчево почетак задржавања у кривичном поступку ће се рачунати од момента хапшења, односно одазивања лица на позив.

ПС Ковин ће свим лицима која су задржана у кривичном поступку уручивати писмена обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

Полицијска управа у Прокупљу

ПУ Прокупље и полицијске станице у њеном саставу ће свим задржаним лицима уручивати писмена обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима. Један примерак писменог обавештења о правима, који је потписан од стране задржаног лица или је на њему констатовано да је задржано лице одбило да га потпише, ће се чувати у предмету задржавања.

ПС Блаце ће задржаним лицима омогућити да документацију која се односи на задржавање држе код себе током трајања задржавања, уколико то желе.

У ПУ Прокупље и полицијским станицама у њеном саставу полицијски службеници ће надзор над задржаним лицима вршити и повременим обиласцима и разговорима са лицима и у записнике о задржавању ће уносити податке о томе када су обишли задржано лице, као и напомене у вези са тим, уколико постоје.

ПУ Прокупље и полицијске станице у њеном саставу ће записнике о задржавању увек уручивати задржаним лицима по истеку задржавања.
Задржаном лицу ће се понудити да потпише записник. Уколико лице то одбије, о томе ће се сачинити забелешка на записнику, уз навођење разлога које је лице за то дало.

ПУ Прокупље и полицијске станице у њеном саставу ће почетак задржавања рачунати:
- у кривичном поступку од момента хапшења или одазивања лица на позив;
- у прекршајном поступку од момента започињања примене полицијског овлашћења довођење.

ПУ Прокупље и полицијске станице у њеном саставу ће у записницима о задржавању увек евидентирати податке о обављеним лекарским прегледима задржаних лица пре смештаја у просторије за задржавање.

ПС Блаце ће у просторији за задржавање обезбедити осветљење довољне јачине.

ПС Житорађа ће:
- заменити санитарни уређај и поставити дугме за покретање испирача;
- санирати влагу на зидовима око мокрог чвора.

ПУ Прокупље ће на одговарајући начин организовати редовну замену и прање постељине за лежај у просторији за задржавање у ПС Житорађа.

ПС Житорађа ће у просторији за задржавање обезбедити осветљење довољне јачине.

ПС Житорађа ће обавештење о видео надзору у просторији за задржавање истаћи на видно место унутар просторије.

ПУ Прокупље и полицијске станице у њеном саставу ће у записницима о задржавању евидентирати податке о обедовању задржаних лица, укључујући и податак да је задржаном лицу понуђен оброк који је лице одбило.

Полицијска управа у Смедереву

ПУ Смедерево и полицијске станице у њеном саставу ће уредно евидентирати остваривање права задржаних лица да се о времену и месту задржавања обавести лице по избору, уношењем потребних података у записнике о задржавању, укључујући и податак да лице није желело да оствари ово право.

Министарство унутрашњих послова ће изменити формулар записника о саслушању осумњиченог (ЗКП-11), тако да се у записник уноси и податак о изричитом изјашњењу осумњиченог о томе да ли ће узети браниоца по свом избору.

У записнике о задржавању које је одредила ПС Смедеревска Паланка ће се уносити подаци о здравственом стању и пруженој лекарској помоћи задржаним лицима пре смештаја у просторију за задржавање.

ПУ Смедерево и полицијске станице у њеном саставу ће почетак задржавања рачунати:
- у кривичном поступку од момента хапшења или одазивања лица на позив;
- у прекршајном поступку од момента започињања примене полицијског овлашћења довођење.

Министарство унутрашњих послова ће у ПУ Смедерево и полицијским станицама у њеном саставу обезбедити довољно просторија за задржавање.

<u>Полицијска управа у Ваљеву</u>

ПУ Ваљево ће обезбедити да приликом лекарских прегледа доведених и задржаних лица полицијски службеници поступају на следећи начин:
- полицијски службеници неће присуствовати лекарским прегледима лица, осим ако то затражи лекар;
- полицијски службеници су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте од значаја за доношење одлуке о присуству немедицинског особља лекарском прегледу;
- у случајевима када лекар затражи да полицијски службеници присуствују лекарском прегледу лица, прегледу ће присуствовати полицијски службеници истог пола ког је и лице које се прегледа и биће присутни тако да не могу да чују разговор између лекара и лица;
- полицијски службеници ће писмено констатовати присуство лекарским прегледима и разлоге за то.

ПУ Ваљево ће у будућем раду у записнике о задржавању по ЗКП уносити податке о томе када су полицијски службеници обишли задржано лице, напомене у вези са тим уколико постоје, податке о пруженој медицинској помоћи и све друге прописане податке.

<u>Полицијска управа у Врању</u>

ПУ Врање и полицијске станице у њеном саставу ће свим лицима која су задржана у кривичном поступку уручивати писмена обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

ПС Прешево ће задржана лица писмено обавештавати о правима уручивањем писаног обавештења на матерњем или језику који разумеју. Уколико се страни држављанин о правима задржаних обавештава помоћу преводиоца или разуме српски језик, то ће бити писмено констатовано.

У ПУ Врање и полицијским станицама у њеном саставу полицијски службеници ће надзор над задржаним лицима вршити и повременим обиласцима и разговорима са лицима и у записнике о задржавању ће уносити податке о томе када су обишли задржано лице, као и напомене у вези са тим, уколико постоје.

Свим лицима која су задржале ПС Владичин Хан и ПС Прешево ће се по истеку задржавања уручивати записник о задржавању.
Задржаном лицу ће се понудити да потпише записник. Уколико лице то одбије, о томе ће се сачинити забелешка на записнику, уз навођење разлога које је лице за то дало.

ПУ Врање и полицијске станице у њеном саставу ће почетак задржавања рачунати:

- у кривичном поступку од момента хапшења или одазивања лица на позив;
- у прекршајном поступку од момента започињања примене полицијског овлашћења довођење.

ПУ Врање и полицијске станице у њеном саставу ће увек у записницима о задржавању евидентирати податке о лекарским прегледима задржаних лица који су обављени пре смештаја у просторије за задржавање.

ПУ Врање и полицијске станице у њеном саставу неће у предмете о задржавању улагати медицинску документацију задржаних лица, већ ће се задржаним лицима омогућити да је држе код себе.

ПС Бујановац ће обавештење о видео надзору у просторији за задржавање истаћи на видно место унутар просторије.

ПУ Врање и полицијске станице у њеном саставу ће у записницима о задржавању евидентирати податке о обедовању задржаних лица, укључујући и податак да је задржаном лицу понуђен оброк који је лице одбило.

Препоруке упућене Управи за извршење кривичних санкција и заводима за извршење кривичних санкција

Окружни затвор у Ужицу

ОЗ Ужице ће лица којима је одређено полицијско задржавање смештати у посебне просторије, одвојено од других лица лишених слободе. Када у Заводу нема слободних просторија, ОЗ Ужице ће обавестити надлежну полицијску управу да нема могућности за смештај лица.

У ОЗ Ужице, први лекарски преглед лица лишених слободе по пријему у Завод ће се обављати најкасније у року од 24 часа од пријема и увек ће обухватати визуелни преглед комплетног тела лица.
Када је утврђено да лице лишено слободе има повреде, лекари ће у извештајима о обављеним прегледима:

- повреде детаљно описивати, фотографисати и уцртавати у шему тела;
- дати своје мишљење о повезаности изнетих навода о начину настанка повреда и објективног налаза о повредама.

Књига повреда ће се уредно водити и у њој ће се евидентирати све повреде лица лишених слободе.

Уколико на првом лекарском прегледу лица лишеног слободе по пријему у Завод лекари уоче повреде које указују на злостављање или лице лишено слободе наведе да је било злостављано, ОЗ Ужице ће о томе обавестити надлежно јавно тужилаштво. Тужилаштву ће се доставити и релевантна документација (писмена изјава, службене белешке, документација о повредама и друга).

Окружни затвор у Прокупљу

У ОЗ Прокупље, први лекарски преглед лица лишених слободе по пријему у Завод ће увек обухватати визуелни преглед комплетног тела.

Окружни затвор у Врању

ОЗ Врање ће лица којима је одређено полицијско задржавање смештати у посебне просторије, одвојено од других лица лишених слободе. Када у Заводу нема слободних

просторија, ОЗ Врање ће обавестити организациону јединицу полиције која је одредила задржавање да нема могућности за смештај лица.

У ОЗ Врање, када је утврђено да лице лишено слободе има повреде, лекари ће у извештајима о обављеним прегледима:

- уносити детаљне и конкретне наводе лица о начину настанка повреда;
- повреде детаљно описивати, фотографисати и уцртавати у шему тела;
- дати своје мишљење о повезаности изнетих навода о начину настанка повреда и објективног налаза о повредама.

Лекар ће успоставити и водити евиденцију о свим повредама лица лишених слободе.

Казнено-поправни завод у Београду

КПЗ у Београду ће предузети активности у правцу тога да се осуђенима на извршењу казне затвора омогући да ван спаваоница, у заједничком простору за дневни боравак, заједно са другим осуђенима проводе расположиво време током дана, осим уколико је то, у појединачном случају и на ограничено време, у супротности са изреченом посебном или дисциплинском мером, здравственим стањем осуђеног, утврђеним програмом поступања или другим на закону заснованим разлогом.
КПЗ у Београду распоређиваће осуђене у просторије за заједнички дневни боравак уз брижљиву оцену свих релевантних околности, посебно имајући у виду узраст, личне особине и склоности, као и друга својства осуђених, од којих зависи позитиван међусобни утицај и одсуство опасности од међусобног физичког и психичког угрожавања.

У КПЗ у Београду, управник ће најмање једном у току седам дана обилазити сва лица која су на извршењу дисциплинске мере упућивање у самицу и обиласке евидентирати у књигу обилазака тих лица .

Служба за обезбеђење КПЗ у Београду ће, у писане извештаје о примени мера принуде, у сваком конкретном случају уносити све околности примене мера, а посебно детаљан опис основа и начина њихове употребе и опис пруженог отпора или другог разлога (напада) због којег је употреба строже мере била неопходно потребна, како би оцена законитости њихове примене могла бити дата на основу свих релевантних чињеница и околности.

КПЗ у Београду доставиће Центру за обуку и стручно оспособљавање Управе за извршење кривичних санкција образложени предлог потреба тог завода за спровођењем одговарајуће обуке (допунске и/или континуиране) за запослене у Служби за обезбеђење о условима и поступку правилне примене и документовања употребе мера принуде, а посебно обуку у борилачким вештинама, као и обуку о вербалним техникама смиривања насилних и агитираних осуђених, вештинама које омогућавају минималну употребу принуде, техникама превенције и вештинама деескалације.

КПЗ у Београду предузеће активности како би се обезбедило стално присуство медицинског особља у Заводу.

КПЗ у Београду ће предузети активности како би се у Заводу обезбедио лекар специјалиста психијатрије који ће бити у сталном радном односу, а у међувремену ће предузети активности ради обезбеђивања чешћег присуства лекара специјалисте психијатрије у Заводу.

У КПЗ у Београду, када утврди да лице лишено слободе има повреде, лекар ће у извештајима о повредама:

- уносити детаљне и конкретне наводе лица о начину настанка свих повреда;

- све повреде детаљно описивати и уцртавати у шему тела;
- дати своје мишљење о повезаности изнетих навода о начину настанка , повреда и објективног налаза о повредама.

КПЗ у Београду ће обезбедити обуку запослених лекара у Служби за здравствену заштиту о важећим прописима и стандардима у области права лица лишених слободе и поступању у складу са Конвенцијом против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, Стандардним минималним правилима Уједињених нација о поступању према затвореницима, Европским затворским правилима и Истамбулским протоколом.

У КПЗ у Београду здравствени прегледи осуђених лица обављаће се само у присуству здравствених радника, осим ако здравствени радник другачије не затражи.
Припадник Службе за обезбеђење који доведе осуђено лице на здравствени преглед дужан је да здравственог радника, без одлагања, упозна са безбедносним ризицима, на основу чега ће здравствени радник донети одлуку да ли ће затражити присуство припадника Службе за обезбеђење прегледу осуђеног лица.
Уколико је на захтев здравственог радника прегледу присуствовало немедицинско особље, здравствени радник је дужан да у здравствени картон осуђеног унесе службену белешку у којој ће навести име, презиме и звање лица које је присуствовало прегледу и разлоге за одлуку о његовом присуству.
КПЗ у Београду ће обезбедити да прегледу не присуствује припадник Службе за обезбеђење који је наложио или применио мере принуде, нити друго лице на које је осуђени указао да је према њему насилно поступало.

Управник КПЗ у Београду ће запосленима упутити јасну поруку да је мучење и друго сурово, нехумано или понижавајуће поступање или кажњавање апсолутно забрањено и јасан став да ће у односу на такве акте постојати нулта толеранција.

Управник КПЗ у Београду ће упутити јасну поруку запосленима да ниједно лице лишено слободе или запослени не смеју трпети било какве санкције или друге негативне последице због давања информација тиму НПМ, да овакво поступање неће бити толерисано и да ће бити предмет одговарајућих санкција.

<u>Казнено-поправни завод у Београду – Падинској Скели</u>

КПЗ Београд - Падинска Скела ће предузети активности како би се повећао број радних места и радно ангажованих осуђених у затвореном одељењу.

КПЗ Београд - Падинска Скела ће предузети активности са циљем да се осуђеним лицима који се налазе у затвореном одељењу обезбеди широк спектар различитих сврсисходних активности.

У КПЗ Београд – Падинска Скела искључивање лица лишених слободе из редовног режима издржавања казне ће се обављати на основу одговарајуће одлуке донете у предвиђеној законској процедури.

КПЗ Београд – Падинска Скела ће организовати програм сврсисходних активности за осуђена лица према којима се примењује посебна мера смештај под појачани надзор и укључити их у активности предвиђене програмом поступања.

КПЗ Београд – Падинска Скела ће обезбедити редовне услуге специјалисте психијатра који ће периодично (најмање једном недељно) долазити у просторије Завода ради вршења специјалистичких прегледа.

КПЗ Београд - Падинска Скела ће предузети активности у циљу ангажовања довољног броја медицинских техничара за стално присуство медицинског особља у Заводу, чиме би се, између осталог, обезбедило да терапију дели искључиво здравствено особље.

Казнено-поправни завод у Сремској Митровици

КПЗ Сремска Митровица ће развити режим сврсисходних активности и појачаног третманског рада за лица којима је изречена мера смештај под појачан надзор, ради њихове брже и квалитетније реинтеграције у редован режим.

Казнено-поправни завод у Шапцу

У КПЗ Шабац, када се утврди да лице лишено слободе има повреде, лекари ће у извештајима о обављеним прегледима:

- уносити детаљне и конкретне наводе лица о начину настанка повреда;
- повреде детаљно описивати и уцртавати у шему тела;
- дати своје мишљење о повезаности изнетих навода о начину настанка повреда и објективног налаза о повредама.

Казнено-поправни завод за малолетнике у Ваљеву

У КПЗ Ваљево, када се утврди да лице лишено слободе има повреде, лекари ће у извештајима о обављеним прегледима:

- уносити детаљне и конкретне наводе лица о начину настанка повреда;
- повреде детаљно описивати и уцртавати у шему тела;
- дати своје мишљење о повезаности изнетих навода о начину настанка повреда и објективног налаза о повредама.

Окружни затвор у Смедереву

ОЗ Смедерево ће осуђеним лицима разврстаним у затворено одељење омогућити да изван затворених просторија, на свежем ваздуху проведу најмање два часа дневно.

У ОЗ Смедерево неће се користити троспратни кревети, односно избациће се из употребе трећи лежај кревета.

ОЗ Смедерево ће свим лицима лишеним слободе омогућити засебан лежај, односно кревет.

У ОЗ Смедерево лекар ће Извештаје о повредама попуњавати читко, уносиће детаљне и конкретне наводе лица лишених слободе о начину настанка повреда и детаљније описивати карактеристике уочених повреда (изглед, величина, прецизнија локализација, број и др.).

ОЗ Смедерево предузеће мере ради упошљавања и организовања других сврсисходних активности за заинтересоване притворенике, у складу са законом и важећим стандардима и свим притвореним лицима омогућити да на свежем ваздуху проводе најмање два часа дневно.

ОЗ Смедерево ће предузети активности да се малолетним лицима која се налазе у притвору обезбеди програм сврсисходних активности, укључујући образовање, спорт и рекреацију.

ОЗ Смедерево ће предузети конкретне мере за развој програма активности за жене које се налазе у притвору, укључујући рад, стручне курсеве, образовање, рекреацију и спорт.

Окружни затвор у Зајечару

У ОЗ Зајечар, први лекарски преглед лица лишених слободе по пријему у Завод ће увек обухватати визуелни преглед комплетног тела лица, а у медицинску документацију ће се уносити констатација да је извршен целокупни телесни преглед.

Управа за извршење кривичних санкција

Управа за извршење кривичних санкција ће организовати и спровести обуку за запослене у заводима за извршење кривичних санкција, укључујући и здравствено особље која се односи на процену ризика од СРЗН, препознавање жртава СРЗН и начин поступања према њима.

Управа за извршење кривичних санкција ће организовати и спровести обуку за запослене у заводима за извршење кривичних санкција о стандардима и принципима једнакости и недискриминације у односу на сексуалну оријентацију и родни идентитет, која ће укључити и обуку о томе како на одговарајући начин, ефикасно и професионално комуницирати са ЛГБТ+ лицима лишеним слободе и како идентификовати и одговорити на њихове легитимне потребе.
Управа за извршење кривичних санкција ће наведену обуку по потреби спровести у сарадњи са екстерним стручњацима који имају искуство и релевантно знање у области заштите и унапређења права ЛГБТИ +особа, са посебним освртом на права трансродних особа.

Препоруке упућене Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и установама социјалне заштите

Завод за васпитање деце и омладине Београд

ЗВДО Београд ће заменити и поправити дотрајале и оштећене делове намештаја и постељине у Дому "Васа Стајић" и у будућем раду ће обезбедити њихову редовну замену и поправку.

ЗВДО Београд ће Процедуру о поступању по притужбама штићеника ускладити са притужбеним поступком предвиђеним Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, односно Законом о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити.

ЗВДО Београд ће успоставити и водити евиденцију притужби и приговора.

ЗВДО Београд ће предузети активности у циљу информисања штићеника о праву на бесплатну правну помоћ прописану Законом о бесплатној правној помоћи, обезбедити обрасце за подношење захтева за бесплатну правну помоћ и пружити подршку штићеницима којима је то потребно или желе да остваре ово право.

ЗВДО Београд интерном процедуром уредити начин поступања запослених и план заштите штићеника у случају инцидентних ситуација.

Дом "Васа Стајић" ће успоставити план спортских, културних и других активности штићеника ван школских обавеза, у циљу планског организовања њиховог слободног времена и обезбеђивања што потпунијег програма сврсисходних активности.

ЗВДО Београд ће у Дому "Васа Стајић" спроводити програме лечења болести зависности и превенције злоупотребе психоактивних супстанци.

ЗВДО Београд ће у Дому "Васа Стајић" спроводити програм превенције самоповређивања и самоубистава.

ЗВДО Београд ће у Дому "Васа Стајић" обезбедити редовне систематске здравствене прегледе штићеника.

Дом за децу и омладину "Душко Радовић"

Дом "Душко Радовић" ће у МДЗ:

- обезбедити редовно присуство здравственог радника, који има звање најмање медицинског техничара;
- повећати број посета физиотерапеута и унапредити услове за њихов рад са корисницима;
- повећати број стручних радника и неговатеља.

Дом "Душко Радовић" ће приликом пријема корисницима Мале домске заједнице уручивати и омогућити да задрже код себе писмени информатор, састављен на језику и на начин који могу да разумеју, у којем ће бити наведене све битне информације о боравку у Дому, рачунајући и њихова права и обавезе и начин на који могу заштити своја права и добити правну помоћ.
Овај информатор ће се, у складу са околностима, уручивати и законском заступнику, изабраној особи од поверења и члановима уже породице корисника.

Дом "Душко Радовић" ће Процедуру за поступање по притужбама корисника ускладити са притужбеним поступком предвиђеним Законом о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити и прилагодити је корисницима МДЗ.
Дом "Душко Радовић" ће успоставити и водити евиденцију притужби и приговора.

Дом "Душко Радовић" ће предузети активности у циљу информисања корисника о праву на бесплатну правну помоћ прописану Законом о бесплатној правној помоћи, обезбедити обрасце за подношење захтева за бесплатну правну помоћ и пружити подршку корисницима којима је то потребно или желе да остваре ово право.

Установа за децу и младе "Христина Маркишић"

Установа "Христина Маркишић" ће заједно са корисницима оплеменити просторије за њихов смештај и боравак личним предметима и украсним детаљима.

Установа "Христина Маркишић" ће израдити план сврсисходних активности корисника по данима, сходно њиховим потребама и капацитетима. Овај план би требало континуирано преиспитивати, мењати га и унапређивати на начин да прати и помаже развоју корисника. У сачињавање плана активности ће бити укључени и корисници.

Установа "Христина Маркишић" ће израдити избалансиран и богатији јеловник корисника.

Установа "Христина Маркишић" ће:

- обезбедити редовно присуство здравственог радника, који има звање најмање медицинског техничара;
- обезбедити редовне посете физијатра и физиотерапеута;
- запослити стручне раднике специјализоване за рад са корисницима МДЗ;
- запослити довољно неговатеља и васпитача.

Установа "Христина Маркишић" ће интерном процедуром уредити мере које се у случају инцидентних ситуација могу предузети у циљу заштите корисника.

Установа "Христина Маркишић" ће приликом пријема корисницима уручивати и омогућити да задрже код себе писмени информатор, састављен на језику и на начин

који могу да разумеју, у којем ће бити наведене све битне информације о боравку у Установи, рачунајући и њихова права и обавезе и начин на који могу заштити своја права и добити правну помоћ.
Овај информатор ће се, у складу са околностима, уручивати и законском заступнику, изабраној особи од поверења и члановима уже породице корисника.

Установа "Христина Маркишић" ће Процедуру поступања по притужбама корисника ускладити са притужбеним поступком предвиђеним Законом о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити и прилагодити је корисницима.
Установа "Христина Маркишић" ће успоставити и водити евиденцију притужби и приговора.

Установа "Христина Маркишић" ће предузети активности у циљу информисања корисника о праву на бесплатну правну помоћ прописану Законом о бесплатној правној помоћи, обезбедити обрасце за подношење захтева за бесплатну правну помоћ и пружити подршку корисницима којима је то потребно или желе да остваре ово право.

Завод за васпитање омладине Ниш

ЗВО Ниш ће штићеницима омогућити да закључавају ормариће за личне ствари.

ЗВО Ниш ће предузети потребне мере како би штићеници који испуњавају услове за то били радно ангажовани на плаћеним пословима.

ЗВО Ниш ће предузети потребне мере како би обезбедио редовно присуство здравствених радника, који ће обављати медицински скрининг свих новопридошлих штићеника, примати захтеве за лекарске прегледе, обезбеђивати набавку и поделу терапије, чувати медицинску документацију и надзирати опште хигијенске услове.

Препоруке упућене Министарству здравља и психијатријским установама

Здравствени центар Ваљево

Здравствени центар Ваљево ће предузети активности ради набавке нових кревета и душека, санирања влаге, замене столарије и обављања неопходних поправки у циљу побољшања материјалних услова смештаја на Одељењу психијатрије Опште болнице Ваљево.

Здравствени центар Ваљево ће обезбедити материјалне услове којима ће се омогућити позитивно терапијско окружење, кречењем и декорацијом зидова и простора у којима бораве пацијенти (спаваонице, ходници) на Одељењу.

Здравствени центар Ваљево ће предузети све неопходне активности у циљу одржавања зграде Службе за психијатрију у задовољавајућем стању и побољшања енергетских и других својстава зграде.

Здравствени центар Ваљево ће предузети активности да се изврше неопходне поправке тоалета и туш кабина на Одељењу, дотрајали и неисправни санитарни уређаји и плочице замене новим, а на wc шоље поставе даске.

Здравствени центар Ваљево ће уредити, обезбедити и опремити простор око објекта Одељења тако да пацијенти чије здравствено стање то дозвољава имају свакодневну могућност боравка на свежем ваздуху, шетње и рекреације, без обзира на временске прилике.

Здравствени центар Ваљево убудуће неће пацијенте задржавати на Одељењу психијатрије Опште болнице Ваљево без ваљаног правног основа, већ ће сходно законским прописима спроводити процедуре за пријем у психијатријску установу.
Здравствени центар Ваљево ће уредити процедуру пријема и поступања према лицима са менталним сметњама на Одељењу психијатрије Опште болнице Ваљево у свему у складу са Законом о заштити лица са менталним сметњама.
Здравствени центар Ваљево ће прибавити обрасце које је сачинило Министарства здравља или исте сачинити тако да се обезбеди поступање Опште болнице Ваљево према особама са менталним сметњама у свему у складу са Законом о заштити лица са менталним сметњама.

У Здравственом центру Ваљево медицинске мере у Служби за психијатрију Опште болнице Ваљево примењиваће се само уз пристанак пацијента, сем у изузетним, законом прописаним ситуацијама у којима је дозвољено лечење ових лица и без њиховог пристанка, у којим случајевима одлуку о предузимању медицинске мере без пристанка лица са менталним сметњама доноси конзилијум здравствене установе одмах по наступању законом прописаних разлога.

У Здравственом центру Ваљево ће се на Одељењу психијатрије за сваког хоспитализованог пацијента састављати индивидуални план лечења који ће садржати терапијске и рехабилитационе активности током хоспиталног лечења, податке о оствареном напретку, опсервацији и евалуацији спроведених интервенција, податке о евентуалној промени плана лечења, као и активности у оквиру плана подршке након отпуста, које ће се спроводити према одређеном пацијенту.
У сачињавање планова лечења биће укључени едуковани стручњаци различитих профила, као и сами пацијенти.
Индивидуални планови лечења ажурираће се једном недељно.

У Здравственом центру Ваљево, на болничком Одељењу психијатрије, медицинска документација водиће се уредно, тако да буде систематизована и детаљна, да садржи све дијагностичке информације, као и текућу евиденцију пацијентовог менталног и соматског стања и тока његовог лечења.

О случајевима одбијања пријема пацијената на друга болничка одељења ради пружања адекватне здравствене заштите и лечења соматских обољења, руководилац Службе за психијатрију обавестиће директора Здравственог центра Ваљево ради предузимања одговарајућих мера.

Здравствени центар Ваљево ће за потребе Одељења психијатрије Опште болнице Ваљево прибавити апарат за одређивање неуролептика у ткивној течности.

Министарство здравља ће сачинити анализу постојећих потреба за одговарајућим службама за заштиту менталног здравља у заједници које могу да преузму бригу о пацијентима по отпуштању са лечења.
Министарство здравља ће предузети активности ради формирања служби за заштиту менталног здравља у заједници, уз обезбеђивање потребних ресурса, а ради превенције, унапређења и постхоспиталног лечења пацијената у заједници.

Здравствени центар Ваљево ће, ради утврђивања узрока и порекла смрти, обавезно обављати обдукцију свих преминулих психијатријских пацијената – лица са менталним сметњама чија смрт наступи на Одељењу психијатрије или организационом делу Болнице у којем се обављају специјалистичко-консултативни прегледи и болничко лечење лица са менталним сметњама.

Здравствени центар Ваљево ће на болничком Одељењу психијатрије обезбедити да информације о дневном и/или недељном плану активности буду истакнуте на видљивом месту доступном пацијентима.

Здравствени центар Ваљево ће оформити Књигу евиденције о примени мера физичког спутавања лица са менталним сметњама у коју ће се обавезно уносити сви битни подаци о примени мере, и то:

- разлог за примену мере механичког ограничења;
- опис мера примењених пре механичког ограничења;
- врста средстава коришћеног за механичко ограничење;
- податак о месту (просторији) у којој је примењена мера механичког ограничења;
- тачно време (дан/сат/минут) почетка мере механичког ограничења;
- име психијатра који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења;
- име здравственог радника који је у одсуству психијатра, из разлога неопходности за хитним поступањем, извршио механичко ограничавање узнемиреног пацијента пре доношења одлуке од стране психијатра; време када је о механичком ограничавању обавештен психијатар; мишљење психијатра о оправданости извршеног механичког ограничавања;
- опис медицинских мера примењених током механичког ограничења;
- опис свих евентуалних повреда пацијента према коме је примењена мера механичког ограничења (насталих пре и током примене мере), као и евентуалних повреда других пацијената или здравствених радника (насталих у догађају који је претходио механичком ограничавању);
- подаци о обиласцима пацијента од стране медицинског особља (тачно време и трајање обиласка, затечено стање, спроведене радње);
- подаци о периодичним обиласцима пацијента према коме је примењена мера механичког ограничења и праћењу његовог здравственог стања од стране психијатра (број обилазака, тачно време и трајање обилазака, спроведене радње);
- податак о времену обавештења директора установе или другог лица које на то овласти директор о примењеној мери механичког ограничења, као и датум и време обавештавања законског заступника, односно члан уже породице пацијента према коме је мера примењена; разлог ако законски заступник није обавештен о примењеној мери;
- наводи и коментари пацијента током и непосредно након што је према њему примењена мера механичког ограничења;
- тачно време (дан/сат/минут) окончања мере механичког ограничења.

Здравствени центар Ваљево ће обезбедити да се примена мере физичког спутавања лица са менталним сметњама потпуно и детаљно евидентира у сваком конкретном случају.

Здравствени центар Ваљево ће евиденције о примени мере физичког спутавања лица са менталним сметњама водити уредно и у њих уносити све битне податке о сваком случају физичког ограничавања слободе кретања пацијента коришћењем инструмената физичког спутавања, и то тако да садрже све податке, у складу са важећим прописима и стандардима.

Здравствени центар Ваљево ће обезбедити да се копије индивидуалних листа/пријава фиксације пацијента над којима је примењена мера физичког спутавања одлажу, осим у лични картон пацијента, у Књигу евиденције о примени мера физичког спутавања лица са менталним сметњама.

Здравствени центар Ваљево ће меру физичког спутавања механичким ограничењем тзв. фиксацију вршити у потпуности у складу са важећим прописима и стандардима

поступања према особама са менталним сметњама, што подразумева ослобађање пацијента од средстава за спутавање одмах по престанку хитне ситуације, односно по отклањању опасности изазване поступцима лица са менталним сметњама.

Здравствени центар Ваљево ће обезбедити обуку здравствених радника на болничком психијатријском одељењу о условима и поступку примене мере физичког спутавања узнемирених пацијената, као и тренинге у примени напредних техника ненасилног физичког спутавања, а сходно посебном плану обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања.

Здравствени центар Ваљево уредиће процедуру, систем праћења и анализу примене процедуре која се односи на примену мере физичког спутавања.

Здравствени центар Ваљево израдиће програм континуиране специјалистичке едукације средњег медицинског кадра који ради у болничкој Служби за психијатрију, из области менталног здравља и рада са особама са менталним сметњама, преко утврђења потреба, евентуалног плана сарадње са различитим едукативним установама и организацијама и увођења процедура за надгледање организације тренинга и евалуацију постигнутих резултата и усвојених знања и вештина.

Здравствени центар Ваљево ће обезбедити да информације о правима пацијената и механизмима њихове заштите буду јасно видљиве и у одговарајућој форми приступачне и пацијентима на болничком лечењу на Одељењу психијатрије (плакати на одељењима, брошуре и сл.).

Здравствени центар Ваљево ће свим пацијентима који се налазе на болничком лечењу на Одељењу психијатрије, на видном месту учинити доступном Књигу жалби и/или утисака, и поставити сандуче за приговоре, примедбе и похвале, редовно проверавати и разматрати њихову садржину, ради благовременог предузимања мера корективног или превентивног карактера.

<u>Специјална болница за психијатријске болести „Др Славољуб Бакаловић“ у Вршцу</u>

СБПБ Вршац ће за сваког хоспитализованог пацијента сачињавати индивидуални план лечења који ће садржати циљеве лечења, терапеутска средства, прецизиране активности током хоспиталног лечења, укључујући неопходне програме психосоцијалне рехабилитације и активности у оквиру плана подршке након отпуста, као и надлежно особље за спровођење предвиђених активности.
У сачињавање планова лечења, поред едукованих стручњака различитих профила, биће укључени и сами пацијенти, који ће бити упознати и са напретком у његовом спровођењу.
Индивидуални планови лечења ажурираће се једном недељно, у складу са законом.

Болница ће поднети захтев Министарству здравља за запошљавање недостајућег броја и структуре запослених, потребног за континуирано пружање одговарајуће здравствене заштите и неге пацијентима у СБПБ Вршац.
Министарство здравља предузеће активности из своје надлежности ради запошљавања недостајућег броја и структуре запослених у СБПБ Вршац.

У СБПБ Вршац о свакој фиксацији пацијента, без обзира на дужину њеног трајања, водиће се један лист евиденције и евидентираће се као једна фиксација.

У СБПБ Вршац потребно је да се јасно разликује пристанак на смештај на болничко лечење од информисане сагласности - пристанка пацијента на предложену/е медицинску/е меру и начин лечења, као и да пацијенти буду адекватно информисани о свим медицинским мерама које се према њима примењују.

СБПБ Вршац ће сачинити писано обавештење о правима које обухвата и право пацијента да пристанак на болничко лечење опозове, као и обавештење о процедури подношења приговора и жалби, а које ће се уручивати сваком пацијенту и његовој породици и/или старатељу приликом пријема на болничко лечење.

СБПБ Вршац ће допунити Процедуру за управљање жалбама корисника тако да њоме уреди и поступање са поднесцима затеченим у кутији/сандучету за примедбе и жалбе и обезбеди уједначену праксу на одељењима, учестало отварање кутија/сандучића за жалбе и благовремено даље поступање.
СБПБ Вршац ће на свим одељењима на кутијама/сандучићима навести њихову намену како би пацијенти били упознати са тим да своје примедбе, жалбе и приговоре могу поднети и на описани начин.
Запослени и пацијенти биће упознати са интерним механизмом притуживања, односно доступном процедуром за подношење жалби и приговора, начином њиховог подношења и решавања.

<u>Специјална болница за психијатријске болести „Горња Топоница“ у Нишу</u>

СБПБ Горња Топоница предузеће активности како би сваки пацијент, уз кревет, имао ормарић за одлагање личних ствари.

СБПБ Горња Топоница ће за сваког хоспитализованог пацијента сачинити индивидуални план лечења, који ће садржати циљеве лечења, терапеутска средства, прецизиране активности током хоспиталног лечења, укључујући неопходне програме психосоцијалне рехабилитације и активности у оквиру плана подршке након отпуста, као и надлежно особље за спровођење предвиђених активности.
У сачињавање планова лечења, поред едукованих стручњака различитих профила, биће укључени и сами пацијенти, који ће бити упознати и са напретком у његовом спровођењу.
Индивидуални планови лечења ажурираће се једном недељно, у складу са законом.

У СБПБ Горња Топоница на свим одељењима ће се уредно водити здравствена документација тако да историје болести буду систематизоване и детаљне, да садрже све дијагностичке информације и резултате свих специјалистичких испитивања, и текућу евиденцију пацијентовог менталног и соматског стања, те да садрже све податке о току болести, односно лечења.

Министарство здравља предузеће активности из своје надлежности ради запошљавања недостајућег броја и структуре запослених у СБПБ Горња Топоница.

Болница ће израдити програм континуиране специјалистичке едукације средњег медицинског кадра из области менталног здравља и рада са особама са менталним сметњама преко утврђења потреба, евентуалног плана сарадње са различитим едукативним установама и организацијама, као и увођења процедура за надгледање организације тренинга и евалуацију постигнутих резултата и усвојених знања и вештина.
Болница ће обезбедити специфичну обуку особља у вези са међуљудским вештинама и комуникацијом.

СБПБ Горња Топоница унапредиће примену мере физичког спутавања механичким ограничењем на начин да се та мера на свим одељењима и у сваком појединачном случају примењује најкраће време које је потребно за отклањање опасности по пацијента или друго лице, да се њено трајање не одређује унапред, већ да се стање пацијента континуирано прати, а пацијент ослободи средстава за везивање одмах по

смиривању пацијента, односно чим се оствари сврха мере и отклоне разлози због којих је одређена.
О свакој фиксацији пацијента, без обзира на дужину њеног трајања, водиће се један лист евиденције и убележиће се као једна фиксација у јединствену евиденцију – свеску фиксације.
Мера физичког спутавања механичким ограничењем примењиваће се тако да пацијент над којим је мера примењена не буде видљив и доступан другим пацијентима према којима ова мера није примењена.
У СБПБ Горња Топоница за примену мере физичког спутавања механичким ограничењем на свим одељењима ће се користити савремени фиксатори, уместо платнених веза и кошуља.

СБПБ Горња Топоница унапредиће праксу у погледу поступка лечења лица са менталним сметњама без његовог пристанка и образац 7 у потпуности ускладити са важећим прописима.

СБПБ Горња Топоница ће сачинити писано обавештење о правима које обухвата и право пацијента да пристанак на лечење опозове, као и обавештење о процедури подношења приговора и жалби, а које ће се уручивати сваком пацијенту и његовој породици и/или старатељу приликом пријема на болничко лечење.

Препоруке упућене ради унапређења поступања према избеглицама/ мигрантима

Аеродром "Никола Тесла" Београд

Аеродром "Никола Тесла" Београд ће унапредити услове за одржавање личне хигијене странаца којима је одбијен улазак у земљу, тако што ће обезбедити да у тоалетима просторија за њихов смештај:
- буду исправне чесме и тушеви,
- буде стално доступна топла вода,
- буде исправно вештачко осветљење.

Аеродром "Никола Тесла" Београд ће предузети потребне мере, у сарадњи са авио-компанијама и по потреби Директоратом цивилног ваздухопловства Републике Србије, како би странцима којима је одбијен улазак у земљу и који на аеродрому бораве 24 часа и дуже, била обезбеђена најмање 3 оброка дневно, од којих најмање 1 комплетан оброк. Структура оброка би требало да одговара индивидуалним потребама странаца, у погледу религијских уверења, здравствених потреба и другог.

Прихватилиште за странце у Пландишту

Министарство унутрашњих послова ће у Прихватилишту за странце у Пландишту побољшати хигијену у тоалетима/купатилима и замениће дотрајале и поломљене санитарне уређаје.

Министарство унутрашњих послова ће простор за боравак на отвореном у Прихватилишту за странце у Пландишту опремити надстрешницом и другим одговарајућим садржајима.

Министарство унутрашњих послова ће преиспитати основ за боравак странаца у Прихватилишту за странце у Пландишту и све странце за које више не постоје прописани услови и/или за које не постоји довољно изгледа да се могу принудно удаљити ће отпустити из Прихватилишта.

Министарство унутрашњих послова ће предузети потребне мере да се странцима за које не постоји довољно изгледа да се могу принудно удаљити не одређује боравак у прихватилиштима за странце.

Прихватилиште за странце у Пландишту ће обезбедити да сви странци одмах по пријему у Прихватилиште имају могућност да о томе обавесте особу по избору.

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити да у Прихватилишту за странце у Пландишту буде присутан квалификовани здравствени радник, који има звање најмање медицинског техничара и који ће обављати медицински скрининг свих новопридошлих странаца, примати захтеве за лекарске прегледе, обезбеђивати набавку и поделу терапије, чувати медицинску документацију и надзирати опште хигијенске услове.

Прихватилиште за странце у Пландишту ће странцима омогућити учешће у спорско-рекреативним, друштвеним, културним и другим организованим активностима, у складу са дужином боравка у Прихватилишту.

Прихватилиште за странце у Пландишту ће обезбедити одговарајућу просторију за обављање верских обреда.

Прихватилиште за странце у Пландишту ће на видна места у просторијама које су под видео надзором истаћи обавештења о томе.

Министарство унутрашњих послова ће ангажовати довољно полицијских службеника за непосредан рад са странцима у Прихватилишту за странце у Пландишту и организовати и спровести одговарајуће обуке.

<u>Надзор над поступком принудних удаљења странаца</u>

Прихватилиште за странце Падинска Скела ће водити евиденцију о свим личним стварима које се од странаца привремено одузимају.

Прихватилиште за странце Димитровград ће све странце благовремено, а најмање 24 сата раније, обавештавати о спровођењу принудног удаљења.